SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 32
41/2017
7. október
2017

Cena 0,50 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PREDSEDA MS MARIÁN TKÁČ PRE CHORVÁTSKE PERIODIKÁ Strana 4.

ČESKÉ ZBROJOVKY ZARÁBAJÚ NA VOJNÁCH Strana 5.

PROF. EMÍLIA HRABOVEC O SLOVENSKEJ AUTONÓMII Strana 6.

A FÚZATÝ SUMEC SFÚKOL V IZBE PETROLEJKU Strana 7.

DVE VÝZNAMNÉ VÝROČIA NA ZAČIATKU OKTÓBRA Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Nepochybne je korupcia naším vážnym problémom a jej nedôrazné riešenie je právom predmetom nesúhlasu až vášní. Prirodzene, na každom demonštrovanom nesúhlase sa priživuje opozícia, ak ho aj sama nevyvolá, logikou dravca predsa útočí na najslabšom mieste vlády, to jej nemožno zazlievať. Možno sa síce pýtať ľudí, prečo nešli do ulíc, keď si mastili vrecká dzurindovci, rozpredávajúc, čo desaťročia vytvárali drobní ľudia, ale už je po funuse, dvaja najšikovnejší to už učia ukrajinských nábobov. Mne sa však vidí, že problém je závažnejší, ako sa zdá: korene má totiž hlboko v ľudskej hodnote každého politika, v morálke, ktorá je metakritickým pojmom, prevyšujúcim zákony i právo.

Spomeňme len niekoľko príkladov amorálneho správania z toho, čo napriek utajovaniu či dokonca zákonom, chrániacim tajomstvá kšeftu aj proti logike spravodlivosti, predsa len vyplávalo na povrch.

Ako mohli dvaja po sebe idúci ministri životného prostredia keťasiť s ovzduším, teda so základnou podmienkou života (a po nich sa ministrom životného prostredia stal najväčší vtedajší veľkoobchodník s drevom), ak potichu vyplával z politiky minister výstavby, ktorý po celý čas ministrovania pokračoval vo svojom podnikaní, a nedá sa vylúčiť, že aj vo vlastnom rezorte, ak minister vnútra má dosť času obchodovať o. i. s osobou z verchušky nečistého biznisu, čo síce nemusí byť nič protizákonné, dokonca v súčasnom kapitalizme celkom normálne, iba to nepasuje k sociálnodemokratickému tričku a funkcii ministra vnútra, ak sám prezident republiky nazve svoj jasný úmysel krátenia daní iným pohľadom na daňovú povinnosť, potom ani nehovorme o korupcii. Potom treba predovšetkým hovoriť o politickej morálke na Slovensku. Presnejšie: potom máme povinnosť zamyslieť sa nad tým, kto nám vládne. Nastal čas so všetkou prísnosťou hovoriť o morálke slovenských politikov. Bez straníckych vášní, ale tak, aby sa charakter človeka stal raz základným kritériom pre činiteľov štátu a morálka kritériom politiky. Potom korupcia zmizne aj bez demonštrácií. Inak môžeme demonštrovať do aleluja.

Ján ČOMAJ

R - 2017039

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
41
9 770862 882007

Odpoveď na slovenské očakávania nie je po nemeckých voľbách jednoznačná

Nemecko menej stabilné, ale stále silné

Dušan D. KERNÝ, BERLÍN – BRATISLAVA – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Po prvej vlne mohutnej odozvy na výsledky nemeckých parlamentných volieb narastajú očakávania. Ohlas na Slovensku sa líši podľa toho, kto ako rozhodne zastáva prehĺbenie európskej spolupráce, a osobitne program „veľkého skoku o desaťročie“, vytýčený Róbertom Ficom v kľúčovom cieli patriť do európskeho jadra, alebo je proti, či má pochybnosti. Nemecké voľby poskytujú dostatok odpovedí.

Prvá veta staronovej kancelárky po oznámení výsledkov bola: „Splnili sme strategický cieľ.“ Preložené do slovenčiny to znamená – udržali sme moc! Ale za cenu zániku dlhoročnej koalície dvoch najväčších a najtradičnejších nemeckých strán, rozpadu historickej únie pravice a ľavice. Skúsení európski politici, osobitne Robert Fico, vedia, o čom to je. Preto náš premiér reagoval: „Robí každý chybu, kto nezačína blahoželaním spolkovej kancelárke Angele Merkelovej... Prosím všetkých, ktorí robia mudrcov, nech si to vyskúšajú sami vyhrať štyrikrát parlamentné voľby.“ R. Fico zrejme dobre vie, že len A. Merkelová má schopnosť a silu dať novú vládu dovedna.

■ DEMOKRATI V OPOZÍCII

Cena za dosiahnutie „strategického cieľa“, teda udržania Merkelovej pri moci, znamenala rozpad koaličnej vlády a odchod drvivo porazených sociálnych demokratov do opozície. A to zásadne mení tradičnú a ojedinelú stranícku nemeckú parlamentnú demokraciu dlhoročných stabilných strán, ktoré formovali nemeckú politiku a nemeckých politikov a političky dlhé desaťročia. V parlamente sú strany z okraja pravého a ľavého krídla. Po prvý raz spolu predstavujú dvadsaťdva percent voličov, teda viac ako pätinu! Ak sme doteraz mohli do nemeckého Bundestagu chodiť na hodiny parlamentnej kultúry, teraz sa situácia podstatne mení, ba rozpadá. Vedenie Alternatívy pre Nemecko, ktorá sa prvý raz dostala do parlamentu, chce doslova poľovať na vládu, osobitne na Merkelovú. Zrejme teraz v Berlíne uvidíme aj scény známe z produkcie slovenskej opozície v NR SR.

Aký je to „strategický cieľ“, keď zánik koalície kresťanských sociálnych demokratov oslabil doterajšiu vládnu väčšinu s vyše osemdesiatimi percentami poslaneckých kresiel o ich tridsať percent? Odlev vyše milióna voličských hlasov kresťanských demokratov do iných strán, najmä do Alternatívy pre Nemecko, nám v inej, slovanskej časti Európy, a osobitne Európskej únie varovne ukazuje, aký pravicový potenciál europochybností a obáv z globalizácie sa u voličov týchto strán dlhé roky hromadí. Naplno sa prejavil až teraz v týchto voľbách. Slovenské médiá nasadili do terajšej európskej situácie novú generáciu zdatných dynamických spravodajcov, no nemali by sme podliehať čierno-bielemu videniu. Pohľad do vnútra nemeckej reality prezrádza, že vládne strany prehliadli, ak nie priamo ignorovali obavy, mnohoraké pochybností ľudí, ich strach zo straty kultúrnej identity! Je to porážka tradičných elít, najmä ich volebných a straníckych aparátov. A to nie je len nemecký problém. Po nemeckých voľbách nezaznievajú slová sociálny štát, sociálne otázky.

■ PRÍCHOD EUROSKEPTIKOV

Sociálna demokracia SPD katastrofálne stratila aj tým, že vo vládnej koalícii sociálnou nebola. No a čerešničkou na torte je návrat liberálnej FDP do parlamentu. Je to strana, v lone ktorej sa zrodili analýzy a slovník tzv. dvojrýchlostnej Európy. Jej proklamovaným programom je boj proti väčšej integrácii eurozóny, zrušenie záchranného valu eurozóny a okrem iného aj „dočasné“ vylúčenie Grécka z eurozóny. FDP je medzi nemeckými parlamentnými stranami najvýraznejšou euroskeptickou stranou, no zároveň v prípade vytvorenia koalície aj vládnou stranou. To znamená euroskeptikov vo vláde najsilnejšieho európskeho štátu.

3 OTÁZKY PRE:

Ing. Petra TRIČÁKA, starostu Čertižného – obce jedinečností

Rusínsky Štúr sa vracia z vyhnanstva

● Je pozoruhodné, ako sa neveľká dedina v Beskydách tak významne zapísala do dejín.

Čertižné patrí k najvýznamnejším rusínskym obciam, aj keď popisných čísel tu nie je ani 230. Počet obyvateľov neprevyšuje štyri stovky, aj to by sa museli pridať mnohí rodáci roztrúsení po svete. Žijeme však v nádhernom prírodnom prostredí CHKO Východné Karpaty, Pod Kriačkovom je prírodná rezervácia Mokré lúky a nad obcou pramení Laborec – symbol Zemplína. Ďalšie krajinné a historické skvosty sú v Pánskom, Na Hrune, Medzi Potičky alebo Za Lazky, kde je kameň so záhadnými znakmi... Obec je známa chránenými lipami aj tým, že v jej katastri je až päť vojenských cintorínov z rokov prvej svetovej vojny, čo je skutočný unikát. Nemožno nespomenúť roľnícku vzburu z marca 1935...

● Po druhom atentáte v Užhorode v roku 1870 sa na svoje sídlo v Čertižnom utiahol Adolf I. Dobriansky, rusínsky dobrodinec – „otec národa“ – ako pre Čechov Palacký, pre Chorvátov Gaj, pre Slovákov Štúr...

Uhorské úrady ho však z Čertižného za predošlú angažovanosť na prospech Viedne a po obvineniach z rusofilstva aj z vlastizrady „vypoklonkovali“ v roku 1887 do Innsbrucku. Z vyhnanstva mu dovolili prísť do Čertižného iba dvakrát – raz na šesť týždňov a rok pred smrťou na tri dni... Dobrianskeho pochovali v marci 1901 „pod lipami“ na cintoríne v Čertižnom, kde je aj hrob jeho brata Kornela a kde ležia ďalší vynikajúci dejatelia a literáti: Július Stavrovský-Popradov, Michal Beskyd, Irenej Chanát. Dom Dobrianskych v obci, kde ďalej žila manželka Eleonóra, podpálili rakúski vojaci 25. novembra 1914.

● V tomto roku bolo viac podujatí k dvojstoročnici narodenia Dobrianskeho, organizovaných aj Maticou slovenskou. Viac sa preto spomínalo jeho rodisko v Rudlove. Ako mienite vrátiť rusínskeho Štúra z „vyhnanstva“ tam, kde chcel snívať svoj večný sen?

OZ Kolysočka chce na kultúrnom dome v Čertižnom osadiť Dobrianskemu pamätnú tabuľu alebo jeho bustu podľa výsledkov verejnej zbierky, ktorú organizuje prostredníctvom portálu Ľudia ľuďom. Ďalšie iniciatívy vyvíja aj nezisková organizácia Zabudnutá Čertež v Habure. Na ich stránkach možno nájsť spôsob, ako na zbierku prispieť.

Zhováral sa Emil SEMANCO
Foto: autor

V SNN 42/2017 SI PREČÍTATE

- Skladateľ, hudobník, spevák a režisér Dežo URSINY by sa dožil sedemdesiatich rokov
- Hviezdne posolstvo majstra sklára Jána ZORIČÁKA – tentoraz výsostne Kysučanom
- Úrovňou legislatívnej ochrany zvierat teraz konečne dobiehame Európsku úniu

Podpora mimovládnych formácií, ktoré príčinlivo deštruujú štát

Adolescenti v službách cudzích síl

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Symbolom tzv. zamatovej či nežnej revolúcie v roku 1989 v bývalom Česko-Slovensku boli študenti. Vyslúžili si obdiv za svoju odvahu postaviť sa proti režimu. U mnohých ľudí dodnes pretrváva pocit, že iba mladí ľudia dokážu zmeniť chod dejín. Dnes vidíme, ako je práve mládež zneužívaná na politické ciele. Mladí ľudia vo svojej neskúsenosti, keď ich postavia pred veľké výzvy a úlohy, môžu sa cítiť dôležití, a niektorí práve tento pocit potrebujú. Najmä ak jedinými hodnotami, ktoré uznávajú, sú peniaze. A treba priznať, že dnešná nielen slovenská, ale ešte viac západoeurópska spoločnosť upadla do hlbokej mravnej krízy. Hodnoty jej diktujú Sorosove financie, o ktorých sa sám vyjadril, že sú jedinou univerzálnou hodnotou pre svet.

Lapidárnejšie nemohol svoju rolu na veľkých protikorupčných pochodoch dokázať ich organizátor – študent David Straka, keď priznal, „že to nie je z jeho hlavy“. O kauze Gorila nevedel novinárom povedať zhola nič. Ostatný, tretí protikorupčný pochod odhalil ešte viac. Aj keď sa vo verejnosti prepierala kauza prezidenta Andreja Kisku, ktorého ústavný sudca Štefan Harabin nazval vydierateľným daňovým podvodníkom, organizátori protikorupčných pochodov mu vyjadrili podporu. V deň, keď sa proti nemu konalo protestné zhromaždenie pred prezidentským palácom!

■ DVOJIČKY KAPITÁLU

Korupcia nikdy nebola neznámym pojmom v našej spoločnosti. Ibaže ani počas minulého režimu nemali korupcia a klientelizmus miesto vo verejnom živote. S jej legitimizáciou sa začalo až po roku 1989. Ukázalo sa, že klientelizmus je v USA upravený zákonom, a diskutovalo sa o tom, či neprevziať takúto zákonnú normu aj na Slovensku. S klientelizmom ruka v ruke kráča korupcia. Bolo by iste zaujímavé vedieť, za čo dostali zahraničné firmy objednávky na Slovensku. Trebárs firma Siemens na osvetlenie Bratislavy a celý rad ďalších. Ako inak, ak nie korupciou možno nazvať financovanie mimovládnych organizácií platených v prospech cudzích záujmov? Soros o korumpovaní politikov v štátoch, v ktorých chcel získať vplyv, dokonca napísal knižku. A napriek tomu, že o týchto Sorosových deťoch verejnosť vie, náchylná je im uveriť.

■ PESTOVANIE CHAOSU

Vyvolávanie masovej hystérie je najlepšia cesta k chaosu a nastoľovaniu nových poriadkov. Za živým príkladom netreba ísť ďaleko. Straka hovorí, že pochodmi a petíciami chcú dosiahnuť, aby sa Slovensko niekam posunulo. Niekam, no nevie kam a ako. „Buď Slovensko zmení nás, alebo my zmeníme Slovensko,“ myslí si Straka. S kým chce pomery meniť, ak na čele štátu stojí daňový podvodník? Aká je to autorita pre občanov?

Korupcia je rakovina verejného života. Ale proti nej nemôžu bojovať chorí na rakovinu. Spoluorganizátorkou protikorupčných pochodov je Karolina Farská. Tínedžerka Karolína má za sebou „výcvik“ v občianskom združení Slovenská debatná asociácia (SDA), ktorá je od roku 1999 nástupcom debatného programu Nadácie otvorenej spoločnosti. A táto Sorosova organizácia dostáva na svoju činnosť „na podporu dlhodobej systematickej práce s mládežou“ dotácie od Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. SDA má za sebou dvojročný projekt pre učiteľov, cez ktorý vyškolili takmer dvesto adeptov. Pokiaľ v okolitých štátoch zamedzujú vplyv cudzích záujmov na rozklad spoločnosti, na Slovensku ich nielen tolerujeme, ale ešte aj finančne podporujeme. Dokedy?

Slovenská iniciatíva strhla všetky klapky európskej byrokracii

Dvojaká kvalita potravín už nie je tabu

Ján ČERNÝ – Foto: internet

„Nebudem tolerovať, aby sa v niektorých častiach Európy občanom predávali potraviny nižšej kvality ako v iných krajinách, napriek tomu, že ich obal a označenie sú totožné. Teraz musíme dať vnútroštátnym orgánom väčšie právomoci, aby odstránili všetky existujúce nezákonné praktiky,“ povedal predseda Európskej komisie vo svojej najnovšej správe o stave Európskej únie.

Udržateľné poľnohospodárstvo, dvojaká kvalita potravín, ale aj spájanie vedeckých kapacít v téme biohospodárstva boli hlavné témy, o ktorých aktuálne rokovali ministri poľnohospodárstva na stretnutí Vyšehradskej skupiny v maďarskom Vyšehrade. Témou dvojakej kvality potravín sa bude zaoberať aj európsky spotrebiteľský samit, ktorý organizuje Slovenská republika a uskutoční sa v polovici októbra v Bratislave. Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka ukončilo druhú sériu testov potravín zameraných na dvojakú kvalitu potravín. Výsledky testov oznámi začiatkom októbra. Je sa na čo „tešiť“.

■ BRUSEL KAPITULOVAL

„Spolupráca krajín strednej a východnej Európy v oblasti poľnohospodárstva a potravinárstva má zmysel. Azda najlepším príkladom je téma dvojakej kvality potravín. Nebyť spoločného postupu krajín Vyšehradskej skupiny dodnes by zrejme Európska komisia považovala túto tému za okrajovú. Sme radi, že táto téma sa dostala na stôl Komisie a stala sa vážnou,“ vyhlásila naša rezortná ministerka Gabriela Matečná. Iniciatíva Slovenskej republiky vyústila až do Správy o stave Únie, ktorú najnovšie predniesol predseda Európskej komisie J. C. Juncker. Na zasadnutí Vyšehradskej skupiny ministrov poľnohospodárstva sa okrem krajín V4 – Slovenska, Maďarska, Českej republiky a Poľska, zúčastnili aj zástupcovia agrorezortov z Rumunska, z Bulharska, zo Slovinska a z Chorvátska.

■ ROZHORČENIE KOMISIE

Európska komisia vydala súbor usmernení na to, ako uplatňovať predpisy Európskej únie v oblasti potravín a ochrany spotrebiteľa v prípadoch dvojakej kvality výrobkov. Ide o konkrétne rady, ktoré vnútroštátnym orgánom pomôžu určiť, či spoločnosť porušuje právne predpisy EÚ, keď predáva výrobky dvojakej kvality v rôznych krajinách. Usmernenia obsahujú nariadenia o poskytovaní informácií o potravinách, ktoré stanovujú, že spotrebiteľom sa musia o konkrétnych potravinách poskytovať pravdivé a dostatočné informácie. Napríklad na etiketách potravín sa musí uvádzať zoznam všetkých zložiek obsiahnutých vo výrobku. Druhým usmernením je smernica o nekalých obchodných praktikách, ktorá zakazuje nečestné praktiky, ako napríklad uvádzanie rovnako označených výrobkov na trh spôsobom, ktorý môže zavádzať spotrebiteľa.

V slovenských potravinárskych obchodoch sa viac ako na ceny zákazníci v posledných mesiacoch sústreďujú na kvalitu produktov, najmä tých zahraničných...

VŠIMLI SME SI

Peter Sagan, ktorému pre početné úspechy na Tour de France prischla lichotivá prezývka „Tourminátor“, je nepochybne cyklistický fenomén. Už po tretí raz v rade – a ako vekom najmladší cyklista v dejinách – získal titul majstra sveta a prepísal tak historické štatistiky tohto športu. Stalo sa tak v nórskom Bergene. Slovenský reprezentant vlani triumfoval v saudskoarabskej Dauhe a rok predtým ovládol preteky v americkom Richmonde. Tentoraz bola obhajoba titulu podľa jeho slov najťažšia. Zvíťazil v záverečnom špurte skupiny favoritov poslednej disciplíny šampionátu pretekov jednotlivcov kategórie Elite s hromadným štartom.

Peter Sagan prepísal históriu

Trojnásobný svetový šampión

Okruhová trať po Bergene merala 267,5 kilometra. Cyklisti ju zvládli za šesť hodín. Peter Sagan sa až do posledných kilometrov na špici peletónu neukazoval. Spoliehal sa na pomerne silnú slovenskú zostavu, že mu postráži úniky a šetril si sily uprostred početného poľa pretekárov (194). Chlieb sa lámal najmä na „lososom kopci“, kde sa posúvali vpred známe mená svetovej cyklistiky. Keď sa osem kilometrov pred cieľom odtrhli v úniku Francúz Alaphilippe a Talian Moscon, zdalo sa, že tretí titul je pre Sagana definitívne stratený. Sám po pretekoch priznal, že v tých chvíľach strácal nádej. Stíhacia jazda najsilnejších borcov však túto nebezpečnú dvojicu zlikvidovala, ale to si fanúšikovia cyklistiky na celom svete pri televízoroch nevychutnali, lebo záverečné tri kilometre do cieľa nórske televízne kamery pre „výpadok“ neprenášali. Finiš ukázali až statické kamery z cieľa. A na našu nesmiernu radosť na samej špici strhujúceho špurtu sa objavil aj dres slovenského borca. Do cieľovej rovinky vletel ako prvý domáci cyklista Kristoff, popri ňom Austrálčan Mathews, ale Sagan nezadržateľne vyrazil z výhodnej pozície za zadným kolesom vedúceho šprintéra a oboch silných rivalov zdolal, keď na cieľovú pásku vhodil svojím typickým spôsobom svoj pretekársky „stroj“. Chvíľu váhal, či bol naozaj prvý... Netešil sa ani Kristoff. Ale reakcie slovenského tímu a fanúšikov, boli jednoznačné. Máme majstra, športového hrdinu, rekordéra! Dvadsaťsedemročný šampión sa na ceste za tretím titulom mohol oprieť o podporu obetavých kolegov – brata Juraja, tiež Michaela Kolářa, ku ktorým športový riaditeľ Ján Valach priradil aj tretieho jazdca zo stajne Bora-Hansgrohe Erika Bašku a družstvo doplnil Marekom Čaneckým a Patrikom Tyborom. Peter, bravo!

Ďakujeme, Peter!!!

Juraj PORUBSKÝ

Ak by sa uplatnil zákon o jazyku, z pokút by sme mohli stavať školy

Kodifikovaná podoba slovenčiny narieka

Do našich základných škôl sa v týchto dňoch dostáva či skôr pretláča akýsi inovovaný súbor klasických rozprávok. Jeho jazyková úroveň je však ak nie priam zúfalá, tak aspoň mimoriadne nízka. Napokon nečudo, jeho autorom je bulvár...

Už to samo osebe je priam nepredstaviteľné, aby bulvár, ktorý denne demoralizuje spoločnosť a ohrozuje mravnú výchovu mládeže, zrazu zaútočil aj na školy svojou ponukou – ako inak komerčnou. Neospravedlní ani to, že ide o „dielo“, ktoré by nás zrejme podľa autorov myšlienky malo prinavrátiť ku krásam nášho jazyka, slovotvorby a vetnej skladby, ako aj rozšíriť slovnú zásobu čitateľa...

Nuž áno, chyby robí každý. Ale doslova zaráža, že v publikácii, ktorá mieri na pôdu škôl a do rúk ich žiakov, sa nachádzajú hrúbky, nesprávne najzákladnejšie slová, nie nejaké „diktátové chytáky“, že sú tam také jazykové lapsusy, až pri ich čítaní kolabuje nielen učiteľ slovenčiny, ale aj bežný civilizovaný používateľ jazyka.

Redakcie médií šetria, povyhadzovali z práce jazykových redaktorov a editorov a k peru či k mikrofónu už púšťajú takmer každého, kto sa vie podpísať inak ako troma krížikmi.

Na Slovensku sme prijali takzvaný jazykový zákon. Bolo by dobre ho oprášiť, najmä v čase, keď sa z centrály jednej z koaličných strán ozýva intenzívne volanie po tom, aby sa žiaci menšín učili slovenčinu až ako druhý jazyk. Veď už teraz sa slovenčina učí takmer ako príťaž, ako nutné zlo...

Ak by sa konečne za nedodržiavanie jazykového zákona začali uplatňovať aj sankcie, zrejme by polovica nášho mediálneho sveta zanikla, čo by vôbec nikomu neublížilo. Naopak, z vyzbieraných pokút by sme mohli stavať nové škôlky a školy a investovať do vzdelávania – prioritne o štátnom jazyku.

ČO INÍ NEPÍŠU

V čase, keď sa jazykový zákon, respektíve zákon na ochranu štátneho jazyka prijímal, minister kultúry upokojoval verejnosť slovami, že sankcie za jeho nedodržiavanie budú iba v krajnom prípade. Ten krajný prípad nastal. Samotní Slováci prestávajú rozumieť jazyku, ktorému vytrvalci ešte hovoria slovenčina. Stačí sa presvedčiť na vidieku. Mestskému kaviarenskému slangu tam nikto nerozumie. A ten sa nám už niekoľko rokov stáva akoby normou. Zdá sa, že priveľa liberalizmu zaznieva z jazykovedného ústavu. Trochu desivé konštatovanie. Skúsme si teda pripomenúť niektoré textové pasáže nášho „jazykového zákona“.

„Ak osobitný predpis neustanovuje inak, štátny jazyk sa používa v periodickej tlači alebo agentúrnom spravodajstve, alebo v neperiodickej publikácii. Kultúrne a výchovno-vzdelávacie podujatia sa uskutočňujú v štátnom jazyku. Vysielanie rozhlasovej programovej služby a vysielanie televíznej programovej služby sa na území Slovenskej republiky uskutočňuje v štátnom jazyku.“ Výnimky tiež určuje citovaná platná právna norma.

Platná, ale mŕtva...

Ján ČERNÝ
Foto: archív autora

Merkelová utrpela víťazstvo

Roman MICHELKO

Hlavným očakávaním nemeckých parlamentných volieb bola nuda. Politológovia predpovedali nudnú kampaň, vysoko favorizovali súčasnú kancelárku Merkelovú, zároveň bolo jasné, že efekt menom Schulz, ktorý mal sociálnych demokratov (SPD) zachrániť, veľmi skoro vyprchal, až to rezultovalo do historicky najhoršieho výsledku SPD v povojnovej histórii.

Ako vieme, skutočnosť bola predsa len trocha iná. Prieskumné agentúry tradične zlyhali, až sa zdá, akoby to už ani nemohla byť náhoda. Zisk Merkelovej kresťanských demokratov (CDU/CSU) bol podstatne nižší, než sa očakávalo, dokonca o priepastných desať percent. SPD plus mínus potvrdila skutočnosť, že sa dlhodobo pohybuje na svojom historickom dne, teda niekde tesne nad dvadsiatimi percentami.

Najväčším prekvapením volieb bol zisk Alternatívy pre Nemecko (AfD). To, že táto strana vstúpi na parlamentnú pôdu i na spolkovej, respektíve federálnej úrovni, sa viac-menej očakávalo, ale zisk vyše trinásť percent bol prekvapením. Ešte väčším prekvapením bol však zisk tejto pôvodne euroskeptickej a neskôr i protiimigrantskej strany na východe Nemecka. V nových spolkových krajinách dosahuje AfD svoje maximá, dokonca vo východonemeckom Sasku porazila aj víťaza volieb CDU/CSU. Z toho je jasné, že skutočným víťazom volieb je Alternatíva pre Nemecko.

Voľby v Nemecku zároveň potvrdili celoeurópsky trend hlbokej a dlhodobej krízy tradičných strán a nástup protestných či antisystémových hnutí. Po tom, ako Macronovo hnutie vo Francúzsku takmer vymazalo z politickej mapy socialistov a republikánov, a po tom, ako sa aj v Rakúsku či Česku tradičné strany dostávajú na okraj politickej scény, sa podobný trend, aj keď v menšej intenzite, prejavil tiež v Nemecku.

KOMENTÁR

Zároveň sa ukázalo, že veľké koalície sú politicky neprirodzené, hoci, ako vieme, podstatne viac poškodili SPD než CDU/CSU. Možno i preto, že Merkelová bez väčších problémov prevzala značnú časť sociálnodemokratickej agendy, čím menšieho koaličného partnera urobila neviditeľným a neidentifikovateľným. Aj preto bola jednoznačná deklarácia šéfa SPD Schulza o odchode do opozície vcelku logická. Ďalšie zotrvávanie vo veľkej koalícii by s najväčšou pravdepodobnosťou viedlo k trvalej marginalizácii tejto strany na nemeckej politickej scéne.

Výsledky volieb v Nemecku zároveň naznačujú, že tieto voľby môžu byť pre Merkelovú ako kancelárku posledné. Dnes je jasné, že je už za svojím politickým zenitom, i to, že spôsob, akým formovala politiku, sa už mnohým Nemcom prejedol. Naopak, vstup Aliancie pre Nemecko do spolkového Bundestagu bude s najväčšou pravdepodobnosťou znamenať podstatné pritvrdenie diskusie o otázkach, o ktorých sa dosiaľ v Nemecku nediskutovalo alebo ak sa diskutovalo, tak len vo veľmi úzkych koridoroch falošných pravidiel politickej korektnosti.

V zásade sa dá povedať, že vstup AfD je priamou odpoveďou nemeckých voličov na Merkelovej vítaciu politiku. Práve táto Merkelovej hrubá politická chyba prudko katapultovala AfD z pozície mimoparlamentnej strany na pozíciu tretej najsilnejšej strany v Nemecku.

Povolebné posuny sa zároveň odrazia aj na formovaní novej koalície. Vstup nemeckých liberálov z (FPD) po štyroch rokoch absencie v Bundestagu znamená, že CDU/CSU má znova svojho prirodzeného koaličného partnera – na rozdiel od minulosti však na väčšinu dvojkoalícia stačiť nebude.

Aby mohla Merkelová ďalej vládnuť, potrebuje pre vládne angažmán získať aj Zelených. To však bude dosť tvrdý oriešok. FPD a Zelení sú v mnohých otázkach na absolútnych politických protipóloch. Nehovoriac o tom, že ako podmienky vstupu do koalície si dali len veľmi ťažko splniteľné veci. Napríklad presné vymedzenie termínu, kedy sa prestanú v Nemecku používať spaľovacie motory v autách. Je logické, že je to dozvuk známej emisnej kauzy, keď Volkswagen pomocou špeciálneho softwaru falšoval výsledky emisií pri dieselových motoroch. Na druhej strane, príliš rýchly prechod na obnoviteľné zdroje v doprave (elektromobily) môže ťažko poškodiť nemecký automobilový priemysel, preto tieto programové ciele budú len ťažko presaditeľné a zároveň budú veľmi negatívne vnímané aj u množstva voličov.

Merkelovú teda čakajú ťažké časy. Aj preto je veľmi pravdepodobné, že značnú časť energie, ktorú dnes venuje prehlbovaniu európskej integrácie či dokonca federalizácie, bude musieť venovať domácej politike. A to je, paradoxne, pre nás možno jeden z celkom sympatických dôsledkov nemeckých volieb.

Hej, sokoly, alebo folklorizácia

Maroš M. BANČEJ

Keď som pred troma rokmi písal na stránkach Slovenských národných novín o Folklórnom festivale Východná, vyslovil som názor, že folklórne hnutie na Slovensku je po určitom poklese aktivity i záujmu v deväťdesiatych rokoch takpovediac stabilizované. Nijaký dramatický nástup popularity, ale, chvalabohu, ani ďalšia atrofia sa do budúcnosti neočakáva. Vychádzal som pritom z vtedajšieho stavu a najmä z mediálnej reflexie folklóru, a to nielen vo verejnoprávnych médiách, ale aj v súkromných. Musíme si priznať, že folklór nepatril medzi vychytené témy v našom mediálnom priestore.

Práve pred troma rokmi oslavoval spomínaný Folklórny festival Východná šesťdesiaty ročník, čím sa zaradil medzi najstaršie európske festivaly v tomto žánri, no mediálna odozva bola chabá. To však nič nemenilo na tom, že sa na tento a ďalšie akcie podobného druhu schádzala stabilná a početná komunita ľudí, pre ktorých folklór neznamená len vzťah k národnému kultúrnemu dedičstvu, ale

POZNÁMKA

doslova spôsob života. Môj odhad v súvislosti s ďalším vývojom v tejto oblasti zvrátila verejnoprávna RTVS – práve tá, ktorej predtým vyčítali, že sa k folklóru správa dosť macošsky.

Koncom januára tohto roka odštartoval na naše pomery obrovský televízny projekt Zem spieva. Podľa údajov mediálnych agentúr to bol jeden z najdrahších programov v histórii „rozhlaso-televízie“ s celkovým rozpočtom takmer deväťstotisíc eur. Je potešiteľné, že vysoké čísla sledovanosti do značnej miery tieto náklady „ospravedlnili“. Menej potešiteľný je fakt, že keby si televízia nedala vyrábať celý program v externom prostredí, boli by náklady asi o tretinu nižšie. Lenže čo už, keď základnou mantrou najmenej piatich po sebe idúcich generálnych riaditeľov tejto našej verejnoprávnej ustanovizne bolo znižovanie počtu pracovníkov a s tým spojené úspory. To, že sa do veľkej miery dotkli tvorivých profesií, pričom kameramani, zvukári, režiséri a ďalšie zložky štábov prešli obratom do súkromných komerčných firiem, to je už druhá vec. Takže teraz produkujú program pre RTVS často bývalí kmeňoví zamestnanci STV...

Vráťme sa však k folklóru. Patrične nablýskaný súťažný program Zem spieva divákov chytil za srdce, a to aj mladšiu vekovú kategóriu, čo je zvlášť potešiteľné. Náhle sa folklór stal mediálne vyhľadávanou komoditou. Rádiá začali častejšie vysielať skladby inšpirované textovo či hudobne folklórom a tvorcovia filmu Čiara dali ako centrálnu melódiu skladbu Hej, sokoly, ktorou známy folklórny kapelník Ondrej Kandráč spolu s IMT Smile a s textom Vlada Puchalu zabodovali vo vysielaní prakticky všetkých rádií. Tých istých Kandráčovcov rýchlo oslovila istá známa súkromná televízia a zaútočila na divákov zábavným programom Všetko, čo mám rád, kde sa modifikovaná folklórna pieseň permanentne používa ako hlavné lákadlo. No, a ako čerešnička na „ľudovej torte“ prebehla v polovici septembra súťaž krásy Miss folklór, ktorá sa tešila slušnému mediálnemu záujmu. Aj napriek maličkým výhradám ide o kladný jav, a keď naši folkloristi odložia svoje často malicherné spory a začnú túto vlnu záujmu zužitkovávať, tak slovenský folklór na tom môže jedine získať. Ako aj jeho milovníci.

AKO BOLO, ČO BOLO

Nielen o operete v Kozárovciach

Peter VALO

Svojho času bola Bratislava spolu s Budapešťou a Viedňou súčasťou operetného trojuholníka. Za roky sa v operete Novej scény vypestoval špecifický operetno-muzikálový herecký štýl. Viacerým predstaveniam tlieskali diváci v Nemecku, Holandsku, Luxembursku, Taliansku, Poľsku či v Dánsku. Nie je bez zaujímavosti, že slovenskí spevoherci s Lehárovým Cigánskym barónom dokázali vypredať tridsaťpäť repríz v tisícšesťstomiestnom hľadisku mníchovského Deutsches Theater. V päťdesiatych rokoch minulého storočia označil komunistický minister kultúry Zdeněk Nejedlý operetu ako „buržoázny prežitok“. Zničiť sa mu ju nepodarilo. To zvládol až v časoch demokracie minister kultúry Milan Kňažko, keď zrušil spevohru Novej scény...

Naposledy som sa s operetou stretol v Kozárovciach. Ochotníci zo súboru Hron tretíkrát uviedli operetku Vy krásne Tatry malebné v réžii nitrianskeho herca Antona Živčica. Spiritus movens prvého uvedenia bol Mikuláš Košťál, ktorý dielko realizoval v roku 1942 ako študent Štátnej slovenskej učiteľskej akadémie v Banskej Bystrici. O osem rokov neskôr pri kozárovskej premiére zostavil a dirigoval živý orchester.

Mikuláš Košťál vyučoval hudobnú výchovu na miestnej základnej škole, vytvoril estrádny krúžok, zostavil džezovú kapelu, a keď bolo treba aj pätnásťčlenný orchester. Sám vedel zahrať na saxofóne, husliach, ba i na hrebeni. Za prvej Slovenskej republiky sa z niektorých jeho pesničiek stali šlágre. V repertoári tradičných kapiel dodnes nájdete pesničky Ako vidíš, maličká alebo Dievčatko krásne. Vrchol dosiahol so Sestričkou, ktorú zložil, keď po Viedenskej arbitráži v roku 1938 odtrhlo Horthyho Maďarsko južné kraje Slovenska. Spoza hraníc prichádzali utečenci a s nimi správy o terore proti slovenskému obyvateľstvu. Mikiho brat Juraj napísal verše: Sestrička, prečo ti srdce zaplače, / keď uzrieš neba slovenského jas. / Sestrička – Ty kvietok ľúbej Slovače, / prečo ťa vzali z venca sedmikrás. / Slovenská pieseň v srdci nech ti znie, / tou piesňou každá bolesť pominie. / Sestrička, noci sa v úsvit premenia / sestrička, dobre sa maj – do videnia. Miki skomponoval hudbu a v Slovenskom rozhlase hrávali jeden z najsmutnejších slovenských šlágrov, ktorý naspieval sám František Krištof Veselý.

Pri druhom uvedení spomínanej operety v roku 1969 sedel Mikuláš Košťál v hľadisku ako čestný hosť. V úspešnom predstavení si zahrali niektorí hereckí nadšenci, ktorých sme videli na scéne aj teraz. Jedným z nich bol predstaviteľ postavy továrnika Laco Mráz, ktorý je dušou miestneho divadelného diania. Neúnavne vybavoval autorské práva, upravoval text a doplňoval súbor spievajúcimi hercami z okolia. Zabezpečil profesionálnu učiteľku spevu, zložitý komplex skúšok a dokonca živú muziku, tak ako to bolo za jeho predchodcu Košťála. Pred preplneným hľadiskom hladko prebehol limonádový dej o tom, ako sa po komických zápletkách spájajú páriky rôzneho veku. Divákov rozosmiali komické vstupy a roztlieskalo to, čo bývalo v operetách podstatné – pesničky. Herci ich uchvátili tradične spontánnym prejavom a niekoľkými veľmi slušnými speváckymi výkonmi.

Divadlo má jednu vzácnu vlastnosť. Dáva ľudí dokopy. Na scéne i v hľadisku. O to sa kedysi úspešne usiloval muzikant telom i dušou Mikuláš Košťál, dnes to robí rodený komediant Laco Mráz. Tieto dve miestne osobnosti právom vyzdvihol vo svojom neformálnom príhovore starosta Jozef Majer. K jeho cti slúži, že nenechal spustošiť kultúrny dom so zaujímavou divadelnou sálou, ako sa to stalo po prevrate v roku 1989 v mnohých obciach.

Kozárovskí divadelníci spievajú radi. Ukázalo sa to pri uvedení klasickej Hollého komédie Kubo, z ktorej vytvorili temperamentný ľudový muzikál. Na scéne si zašantili aj účinkujúci z miestnych speváckych súborov. S Kubom, ako aj s upravenou komédiou Karčiho teta, ktorú takisto režíroval herec Anton Živčic, úspešne zaplnili šesťstomiestnu sálu v Divadle Andreja Bagara v Nitre. Predpokladám, že takýto úspech zaznamenajú aj Vy krásne Tatry malebné.

JAZYK A DOROZUMIEVANIE SA

***V** 25. čísle tohtoročných Slovenských národných novín sme v rubrike Jazyk a dorozumievanie písali o pozícií sociálnych sietí v predvolebnej kampani. Uviedli sme, že jednou z ich úloh je posilňovať iné zložky ovplyvňovania voličov. V prostredí sociálnych sietí pritom možno pozorovať uplatňovanie stabilných persuazívnych, teda presviedčacích techník štandardne príznačných aj pre iné formy politickej komunikácie.*

Siete v kampaniach

Začlenením sociálnych sietí do predvolebnej kampane sa vytvára priestor na ovplyvňovanie voliča na viacerých úrovniach. Zdôrazňujeme, že publikovaním príspevkov prostredníctvom sociálnych sietí dochádza prvorado k vyjadreniu vlastného názoru administrátora virtuálneho profilu, nie k prezentácii objektívnych skutočností. Preto je vo zvolenom dorozumievacom prostredí subjektívne prezentovaná objektívne sa uskutočňujúca udalosť (napr. predvolebný míting), zaujíma sa subjektívne stanovisko k na prvý pohľad objektívnym mainstreamovým informáciám (napr. články z najznámejších slovenských denníkov a týždenníkov, rozhlasové a televízne diskusné relácie) a umocňuje sa subjektívnosť mediálnych obsahov, ktoré už sú vo svojom vlastnom základe príznačné subjektívnosťou (napr. bulvárna tlač, blog alebo videoblog). Zmieňovaný subjektívny prístup k istej problematike však nemusí byť vždy jednoznačne jazykovo vyjadrený a odhalenie tohto pozadia kladie zvýšené nároky na adresáta komunikátu. V prípade, že čitateľ nie je schopný postrehnúť takto uskutočňované zámery politických strán ako subjektivizované a chápe ich ako faktické, otvárajú sa možnosti na jeho manipuláciu, čo môže mať negatívne spoločenské dôsledky.

Už technologické činitele sociálnych sietí na základe schopnosti posilňovať ovplyvňovaciu silu inej zložky predvolebnej kampane vytvárajú takzvanú persuazívnu techniku opakovania. Najmä pri prezentácii predvolebných mítingov však možno na podklade zdôrazňovania úspešnosti danej politickej strany, ktorá je zvyčajne podložená vyhovujúcou fotografiou, identifikovať presviedčacie techniky „skupinová dynamika“ a „väčšinový názor“ (napr. Plná sála, Orechová Potôň J) či v spojitosti so zapájaním sa politických strán do naoko nekomerčných podujatí presviedčací model „obyčajní ľudia“ (napr. Prijali sme pozvanie do Trnavy na súťaž vo varení gulášu, kde sú desiatky súťažiacich tímov J Takže ak ste v Trnave a okolí, radi Vás privítame). Zaväzovanie sa poskytnúť politicky motivované reklamné produkty naznačuje persuazívnu techniku „podplácanie“ (napr. Roadshow pokračuje! Včera Nitra, dnes Trenčín a Piešťany. V nedeľu zverejníme plán na ďalší týždeň. Tešíme sa na stretnutie s Vami, tričiek je stále dosť).

Sociálne siete sa prirodzene včleňujú do politickej komunikácie a funkčne sa v nej využívajú, napríklad pri prezentovaní volebného programu. Volič by však mal k takto prijímaným textom pristupovať kriticky a pamätať na to, že aj sociálne siete môžu byť priestorom uplatňovania nielen persuazívnych, ale aj manipulatívnych techník.

NATÁLIA KOLENČÍKOVÁ,
Katedra slovenského jazyka a komunikácie FF UMB v Banskej Bystrici

Predseda Matice slovenskej pre chorvátske matičné noviny

Matica nebude na okraji spoločnosti

Zhovárala sa Dr. Zrinka KOVAČEVIČOVÁ – Foto: archív SNN

V texte memoranda o spolupráci medzi Maticou slovenskou a Maticou chorvátskou, ktoré podpísali v Bratislave predstavitelia oboch družobných inštitúcií 8. septembra 2017, sa okrem iného uvádza, že „stáročia spolužitia Slovákov a Chorvátov v jednom štáte, spoločná obrana kresťanskej Európy, úsilie o dosiahnutie národnej emancipácie a národné obrodenie vytvorili veľmi silné väzby medzi slovenským a chorvátskym národom“. Odvolaním sa na toto prehlásenie sa začal rozhovor Dr. Zrinky Kovačevičovej, vedúcej Katedry západoslovanských jazykov a literatúry a vedúcej odboru českých štúdií Univerzity v Záhrebe, s predsedom Matice slovenskej Mariánom Tkáčom.

● Čo by ste z týchto obojstranných väzieb a vzťahov zdôraznili, ktoré obdobie alebo udalosti?

V každej epoche boli na jednej i na druhej strane osobnosti, ktoré „väčšmi ako iní“ boli náchylní pomáhať tým druhým – Slováci Chorvátom a naopak. Pritom občas išlo aj o rodinné vzťahy. V mojej pamäti je napríklad palatín Juraj Turzo, ktorého matkou bola Katarína Zrínska, dcéra slávneho turkobijcu. Mareka Križina ubili muži, ktorí boli v tých osudných časoch na opačnej strane ako Juraj Turzo. Vážim si pomoc bána Jelačiča Slovákom v rokoch 1848 – 1849, zástoj Josipa Strossmayera a jeho dar tisíc zlatých Matici slovenskej a vďaku Slovákov, ktorí jednu zo svojich dedín v Chorvátsku pomenovali Josipovac. Viem o Slovákoch, ktorí pomáhali Chorvátom s jazykom a prispeli k vzniku záhrebského arcibiskupstva – Šulek, Alagovič, Haulik. Vďaka tomu, že Štefan Moyses bol na sneme v Bratislave „vo farbách Chorvátska“, mohol spolupracovať s poslancom za mesto Zvolen Ľudovítom Štúrom a postavil sa na čelo slovenského hnutia po Štúrovej smrti. Je pritom akoby symbolické, že maďarská vláda zatvorila Maticu slovenskú po tom, čo na otvorení Záhrebskej univerzity toastoval matičný tajomník Franko Sasinek a pýtal od Chorvátov „trochu oleja“ do našich lámp. Osoby a udalosti, ktoré som spomenul, ale aj ďalšie – aby sme nezabiehali do dlhých dejinných exkurzov, sú piliermi slovensko-chorvátskej spolupatričnosti.

● Menoslov tých, čo sa zaslúžili o rozvoj a trvácnosť našich vzťahov, je naozaj dlhý. Spomeňme Križina, Haulika, Bergera, Zocha, Andriča alebo Kukučína. Samozrejme, tiež prvého predsedu Matice slovenskej Štefana Moysesa. Je dvesto dvadsiate výročie jeho narodenia impulzom na podpísanie memoranda o spolupráci?

Po podpísaní memoranda medzi Maticou slovenskou a Maticou chorvátskou poskytol predseda MS Marián TKÁČ rozhovor chorvátskym novinám.

Myšlienka na memorandum vznikla pri návšteve Záhrebu delegáciou Matice slovenskej pri príležitosti osláv sto sedemdesiateho piateho výročia založenia Matice chorvátskej vo februári tohto roka. Hovorili sme najmä o Štefanovi Moysesovi, ktorý predsa len pracoval pre Slovákov a Chorvátov takmer súbežne, vlastne pre oba národy súčasne. Takže áno, Moyses zjednotil obe Matice, ako to v titulku po podpise dokumentu uviedli aj naše Slovenské národné noviny.

● Ako hľadíte na budúcu spoluprácu našich dvoch Matíc?

Nič nám nebráni, aby sme spolupracovali užšie ako doteraz. Ba naopak, doba našu spoluprácu vyžaduje. Lebo aj v Chorvátsku, aj na Slovensku sa rozmáha bezbrehý liberalizmus, ktorému nevonia nič národné a tradičné. Ako povedal predseda Matice chorvátskej akademik Stepjan Damjanovič – čím lepšie plníme svoje základné poslanie, šírime vlastenectvo a národovectvo, tým sme horšie hodnotení. Konkrétne projekty zrejme dozrejú už čoskoro, priestor sa núka v oblasti vydávania kníh, a možno aj v príprave audiovizuálnych dokumentov o spoločnej histórii a osobnostiach, ktoré by mali byť známe na oboch stranách. A čo tak rozvinúť na oboch stranách, ale aj v ďalších slovanských štátoch výučbu slovanských jazykov na dobrovoľnej báze? Veď v minulosti si Slováci s Chorvátmi a s ostatnými Slovanmi rozumeli bez sprostredkujúcej angličtiny. Učme sa navzájom svoje jazyky!

● Spomenuli sme silné historické väzby aj dobré vzťahy, no napriek tomu verejnosť u nás i u vás o tom málo vie. Prostredníctvom cestovného ruchu je známy Jadran aj Tatry, ale o hlbšej kultúrnej zviazanosti chýbajú príklady aj informácie. Ako to zmeniť?

Úplne súhlasím. My v Bratislave či Martine vieme o každej aj malej udalosti v Amerike, a možno vy v Záhrebe tiež. Ale o tom, čo sa deje v slovanskom svete, nás naše médiá vôbec neinformujú. A tu je ďalšia možná oblasť spolupráce: navzájom sa informovať o našich aktivitách v matičných periodikách – o Chorvátsku v našich a o Slovensku vo vašich. Hádam sa to podarí a budeme o sebe navzájom vedieť viac.

● Aká je kultúrna atmosféra na dnešnom Slovensku? Čo získala alebo stratila slovenská spoločnosť v rámci Európskej únie?

Nuž, pravdupovediac, ak kultúru vytvárajú predovšetkým vizuálne médiá, nemáme sa veru čím pochváliť. Aj verejnoprávnej spojenej televízii a rozhlasu (RTVS) doteraz išlo akoby len o zábavu za každú cenu. Po aktuálnej zmene vo vedení tejto inštitúcie veríme, že sa vráti k verejnoprávnosti, to znamená, že bude národná, kultúrna, informačná a vzdelávacia. Teda že budú vznikať dokumenty i hrané filmy o udalostiach a osobnostiach našich národných dejín, že v spravodajstve a publicistike sa dozvieme o hlavných udalostiach doma i vo svete objektívnym okom, že naša RTVS nebude nahlucho a naslepo kopírovať správy západných médií, že bude informovať národ a vzdelávať ho. Keďže podľa slovenských zákonov je verejnoprávna RTVS, ale aj Matica slovenská, verím, že budeme navzájom spolupracovať. Najradšej by som bol, keby sme na báze našej matičnej slovensko-chorvátskej spolupráce prispeli aj k spolupráci medzi našimi verejnoprávnymi televíziami a rozhlasmi.

● Vieme, že ste ekonóm a bankár, ale píšete aj beletristiku, dramatizácie a literatúru faktu. Skutočne nezvyčajná kombinácia.

Nezvyčajná kombinácia? Možno ani nie. V našej minulosti bol napríklad bankovým úradníkom aj veľký básnik a zároveň určitý čas aj predseda Matice slovenskej Pavol Országh Hviezdoslav. V centrálnej slovenskej banke počas druhej svetovej vojny pracoval aj Vojtech Zamarovský, známy spisovateľ literatúry faktu a odborník na staroveku archeológiu, a mohol by som pokračovať. V takom neveľkom národe, ako je náš, musíme sa naraz zvŕtať na viacerých pódiách.

● A obligátna otázka na záver – aký je váš osobný vzťah k Chorvátsku?

Verte, že ani neviem koľkokrát som v Chorvátsku bol! Najčastejšie pri mori v okolí Trogiru, Dubrovníka či na Makarskej. Mojou obľúbenou plážou je Resnik neďaleko Kaštelja. Ale chodím aj medzi chorvátskych Slovákov, ktorí majú centrálu v Našticiach a aktívni sú od Iloku až po Rijeku. A práve tu v prístavnom meste, z ktorého odchádzali desaťtisíce Slovákov do sveta za prácou v uhorských časoch, dvakrát som sa zúčastnil na uctení si obetí ciest našich vysťahovalcov za prácou do veľkej Ameriky začiatkom septembra, keď si Slovensko pripomína Deň ústavy. Nuž, a napokon, mám švagra Chorváta Anteho Leka od Splitu. Spoločne máme radi napríklad aj chorvátske víno.

O ČOM JE REČ

Via Magna pre Slovensko

Peter ŠTRELINGER

Via Magna – Veľká cesta, takto sa nazýva zborník štúdií a príspevkov z valného zhromaždenia Kongresu slovenskej inteligencie, ktoré sa konalo koncom júna minulého roku v Ľubochni. Súbor viacerých vynikajúcich vystúpení a referátov vydala nedávno Matica slovenská, redakčne ho pripravil Viliam Komora. Stojí za to si tento zborník prečítať, je veľmi aktuálny. Začnem od konca zborníka citátom zo „Svätopeterského memoranda“, ktoré účastníci Kongresu slovenskej inteligencie z tohto podujatia vydali. Okrem iného vyjadrujú znepokojenie nad súčasným stavom slovenskej spoločnosti: „Spoločne s občanmi Slovenska pociťujeme, že zvonku je vyvíjaná intenzívna deštrukčná činnosť na našom území. Prostredníctvom rôznych mimovládnych organizácií je podrývaná štátna moc. Objavujú sa pokusy kriesiť Česko-Slovensko či dokonca Uhorsko. Našu spoločnosť sužuje chamtivosť, sebeckosť a neúcta k sebe samým. Ničia sa základné princípy národného života, bičuje sa slovenčina, neguje posvätná rola rodiny a naše deti vykoreňujú z ich vlastnej kultúry. Nad Európou sa sťahujú mračná nového svetového konfliktu. Čelíme náporu islamských emigrantov, ktorí cielene zaplavujú Európu. Nepoučili sme sa zo 150-ročnej turecko-islamskej hrôzovlády v našej krajine a pod kepienkom falošnej solidarity otvárame brány vlastnej skaze dokorán.“

Tieto apelatívne slová memoranda, zdá sa, ostali nevypočuté, aj keď sa nimi členovia KSI priamo obracajú na najvyšších ústavných činiteľov SR, aby chránili našu zvrchovanosť i kultúrne a národné tradície nás aj celej Európy. Posledné udalosti však svedčia skôr o opaku: zvrchovanosť Slovenska má byť obetovaná pochybnej účasti v akomsi „jadre viacrýchlostnej Európy“, kde budú mať dominantné postavenie najmä veľmoci Nemecko a Francúzsko.

Vráťme sa však k zborníku Via Magna a k jeho myšlienkam, ktoré sa usilujú hľadať novú víziu pre Slovensko. Dominujú v ňom najmä vystúpenia, týkajúce sa výchovy a vzdelávania. Stav a vízia slovenského školstva a význam vzdelávania pre národ i jednotlivca boli hlavné témy referátu Ľubomíra Pajtinku. Zdôraznil, že či si to uvedomujeme, alebo nie, školstvo je v každom štáte najvýznamnejší výrobný rezort! Školy „tvoria základňu, na ktorej sa stavia ekonomika, kultúra i hodnotový svet občanov a ich úspech v tomto svete“. Ako príklad uviedol Fínov a ich pozitívny vzťah k školstvu a vzdelaniu. Žiaľ, na rozdiel od Fínov sme si náš špičkový vzdelávací systém nechali u nás rozložiť, vzdelanie a múdrosť stratili v spoločnosti prestíž. Ľ. Pajtinka vo svojej štúdii podrobuje slovenské školstvo dôkladnej analýze. Poukazuje na desať kľúčových problémov verejných škôl. Máme najslabšie financovaný školský systém v Európskej únii, konštatuje Ľ. Pajtinka. „Je to odraz politiky za dvadsaťpäť rokov, keď sa jednotlivé vlády sústredili na privatizáciu, ekonomiku, príliv investícií a nepostrehli, že najlepšou investíciou a najvýznamnejším výrobným rezortom je školstvo.“

Východiská z krízového stavu slovenského školstva hľadá vo svojej štúdii aj Ján Dudáš. Poukazuje napríklad na niektoré „absurdity vysokého školstva na Slovensku a pokles úrovne inteligencie“, vychádzajúc zo svojich publikovaných štúdií. Príčinu vidí napríklad v tom, že „vo svojej snahe realizovať novú ‚prevýchovu‘ Spojené štáty americké exportovali svoje vzdelávacie modely do postsocialistických štátov... Stavebnými kameňmi štátoobčianskej spoločnosti mali byť neštátne organizácie“. Musíme súhlasiť s J. Dudášom, že je absurdné, keď na Slovensku je v súčasnosti tridsaťosem vysokých škôl oproti trinástim v roku 1990.

Súčasťou zborníka je tiež rozsiahly záznam vystúpenia bývalého trojnásobného premiéra Vladimíra Mečiara. Venoval sa okrem iných tém aj politike EÚ. Povedal: „Vďaka rozhodovaniu EÚ, do ktorej sme vstúpili, odovzdávame veľkú časť svojej zvrchovanosti európskej byrokracii, ktorá gniavi zvrchovanosť a ktorá robí z vlád zvrchovaných štátov svojich pomocníkov...Východisko pre EÚ je v posilnení zvrchovaných štátov, ktoré odovzdajú Bruselu len to, čo naozaj spoločné je!“

Slovenským producentom vojenského arzenálu zostávajú len oči pre plač

České zbrojovky zarábajú na vojnách

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív autora

Havlovské zrušenie zbrojárskej výroby pri páde starého režimu a ničenie funkčných zbraní v rámci medzinárodných dohôd o odzbrojení, ktoré však zo zásob zaniknutej Nemeckej demokratickej republiky pokojne predávali Nemci do štátov NATO, trebárs Turecku, sme dodnes na Slovensku nezabudli...

V čase, keď sa vracala slovenská vládna delegácia z Indie, kde okrem iného rokovala s ministrom obrany tohto miliardového štátu, jadrovej mocnosti s veľkou armádou, v Česku sa prevalila aféra o predaji zakázaných zbraní zakázaným štátom v oblasti medzinárodných konfliktov. Kým na Slovensku v podobných prípadoch, týkajúcich sa tento a minulý rok oblasti Blízkeho východu, „nezávislé“ médiá grilovali vládu, u susedov sa do čela obrancov zbrojárskej produkcie a obchodov s ňou postavil rovno a rázne prezident Zeman. Povedal, že ak nebudú predávať českí zbrojári české zbrane, ich miesto zaujmú iní predajcovia a českí podnikatelia sa už nikdy na trh, ktorí opustia, nedostanú. Aj na Slovensku každý, či už predáva zbrane alebo májovú bryndzu, pozná túto nemilosrdnú zásadu trhu; trpké školenie dostávame už štvrťstoročie.

AERO Vodochody po kratšom útlme opäť dobýja svojou produkciou „delfínov a albatrosov“ letiská záujemcov o české stíhačky.

■ DELÁ DO AZERBAJDŽANU

Najnovší český problém spočíva v dodávke kanónov do Azerbajdžanu, kde je predaj medzinárodne zakázaný. Český dodávateľ tvrdí, že tam nič nepredal. Azerbajdžanci zasa tvrdia, že zbrane nakúpili legálne. Spravodajské služby majú robotu, jedny odhaliť, či je to tak, druhé presne naopak. Tak to chodí vo svete, ktorý nie je pre amatérov a „ľudsko-právnych advokátov“.

Česká republika sa zaviazala v konflikte medzi Arménskom a Azerbajdžanom nepodporovať ani jednu stranu a ani jedno z troch príslušných českých ministerstiev nevydalo povolenie na vývoz zbraní do problémovej krajiny. Česi tvrdia, že majú jednu z najprísnejších legislatív v oblasti povoľovania vývozu, snahou však je, aby sa viac vyvážalo do štátov Severoatlantickej aliancie NATO, v spojeneckých štátoch by totiž mohli nielen dosahovať vyššie zisky, ale obchody sú aj bez rizika.

■ ROZVRÁTENÝ SVET

Problém nie je v predaji, ale v tom, ako dnešný svet vyzerá, ako ho rozvrátila medzinárodná politika. Osobitne spojenecká politika na čele s USA, na ktorej sa aktívne po všetkých stránkach zúčastňujeme. Najmä mohutným propagandistickým spracovávaním obyvateľstva, aby súhlasilo s mnohomiliardovým prezbrojovaním, rozumej nákupom americkej výzbroje pre neveľmi funkčnú či nemodernú slovenskú armádu. Kým v Čechách médiá kriticky rozoberajú situáciu vo svete a najmä plnenie spojeneckých záväzkov v rámci NATO, osobitne viac ako kontroverznú politiku tureckého vedenia a tureckej armády, českí zbrojári za ostaných desať rokov zvýšili svoj export zbraní takmer o 700 (slovom sedemsto) percent. Situáciu si pochvaľujú tak vo vládnych, ako aj opozičných stranách. Kým v roku 2015 vyviezli české zbrojárske podniky vojenský materiál za vyše pätnásť miliárd českých korún, v roku 2016 to už bolo za viac ako osemnásť miliárd a okolo šesť percent z toho aj na Slovensko.

■ BULHARSKÍ ŠAMPIÓNI

Na druhej strane treba vidieť, že zbrojárov na nohy postavili nielen medzinárodné konflikty – vojny, ale aj to, že mali čo ponúknuť. Tak z popola vlastne vstali Aero Vodochody, ktoré patria k najväčším exportérom so svojím aj u nás dobre známym L-159. Denník Lidové noviny z mediálneho portfólia oligarchu slovenského pôvodu A. Babiša to nazval „prudkou resuscitáciou predtým upadajúceho priemyselného odvetvia“. Denník urobil z témy „zárobku na vojne“ hlavný predmet verejnej diskusie s jasným prehľadom zbraní a služieb, napríklad z predaja repasovaných obrnených transportérov (je v dobrej pamäti, že kedysi to bola martinská doména) alebo zo servisu a z opráv vrtuľníkov, samozrejme, aj ruskej výroby, osobitne v Iraku.

Prezident českej Asociácie obranného a bezpečnostného priemyslu poskytol LN prehľad firiem, podnikov, a to s akým exportom sa zaoberajú a kam vyvážajú. Zároveň však z medzinárodného prehľadu vyplýva, že „šampiónmi vo vývoze“ sú s viac ako miliardou a pätnástimi miliónmi eur v roku 2016 Bulhari, za nimi nasleduje Česko so 700 miliónmi eur, potom Ukrajina so 650 miliónmi eur, takisto všetko v roku 2016, a so 405 miliónmi nasleduje Srbsko. Zdanlivo paradoxne tak na terajších vojnách a konfliktoch najviac zarábajú spomedzi porovnateľných susedných štátov v Európe, okrem iného na ruských zbraniach, následnícke štáty z „tábora mieru a socializmu“.

■ USA DOMINUJÚ

USA ovládajú polovicu svetového trhu so zbraňami, dodávajú ich do sto štátov, teda viac ako ktokoľvek iný; na druhom mieste je Rusko, potom Čína, Francúzsko a Švédsko; jedným z najväčších zákazníkov na svete je Saudská Arábia. Obchodovanie so zbraňami prekvitá, zbrane idú na dračku. A každý z malých exportérov sa usiluje o svoj kus koláča v tomto desať rokov trvajúcom raste, priam prekvitaní obchodu so zbraňami, obchodu s vojnou, s vojnami.

Obchodné vzťahy Veľkej Británie a Európskej únie v prechodnom období

Dôveru občanov nemožno stále skúšať

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: ZATL

Dnes sú najdôležitejšími politicko-ekonomickými témami na starom kontinente organizovaná migrácia, reforma eurozóny a očakávané negatívne následky odchodu Británie z EÚ. Aby tieto aspekty zasiahli obe strany čo najmenej, o tom rokujú poverení vyjednávači. Tiež sa hľadá odpoveď, prečo sa migrácia rozmáha práve teraz, ako dosiahnuť, aby jedna úroková sadza ECB vyhovovala všetkým členským štátom eurozóny, a čo sa udeje po roku 2019 v EÚ, keď bude rozlohou menšia, politicky slabšia a naporúdzi bude mať menší objem peňazí.

Pokiaľ sa terajším politikom nepodarí na tieto otázky uspokojivo odpovedať, musíme počítať s nedôverou občanov, ale tiež so vznikom nacionalistických, populistických a euroskeptických strán, ktoré budú projekt EÚ spochybňovať alebo ho priamo torpédovať a potápať.

■ KUPČENIE S MIGRANTMI

Najmasovejší pohyb občanov z afrických štátov a z juhovýchodnej časti ázijských štátov po druhej svetovej vojne zavinili niektoré svetové veľmoci vrátane tých, ktoré aj na nás naliehajú, či skôr nás vydierajú, aby sme v rámci kvót prijali na naše územie niekoľko tisícok migrantov.

Prerozdelenie migrantov naozaj komplikuje vzťahy medzi štátmi Únie. Tá v ostatnom čase však nachádza riešenie v prerozdelení maximálne dvestotisíc žiadateľov o azyl tak, že za každého prijatého migranta dostane členský štát šesťdesiattisíc eur. Znamená to, že z európskeho rozpočtu bude treba na tento cieľ vyčleniť dvanásť miliárd eur.

Migráciu treba tiež považovať za jednu z rozhodujúcich pohnútok na odchod Británie z EÚ. Tisícky občanov Únie, ktorí na Britské ostrovy prišli, zneužívali tamojší štedrý sociálny systém, čo Briti vnímali veľmi skrivodlivo. Aj preto referendum o vystúpení dopadlo tak, ako si väčšina Európanov nepredstavovala. Rokovacie tímy sa zatiaľ na ničom podstatnom nedohodli. Zatiaľ je jasný len konečný odchod Británie z EÚ, ktorý bude v roku 2019.

Všetci si pamätáme, ako sa začali ešte pred prvým rokovaním oboch tímov diskusie o forme odchodu Británie z EÚ. Vtedy sa ešte hovorilo o jeho dvoch formách, čo po letnej správe britskej vlády už neplatí. Namiesto tvrdého a mäkkého brexitu sa hovorí o prechodnom období bez dátumu jeho skončenia. Šéf britských vyjednávačov David Davis hovorí, že prechodné obdobie by nemalo trvať dlhšie ako do roku 2020, čo je pred budúcimi parlamentnými voľbami.

Prečo taká zmena? Odpoveď hľadajme v budúcich ekonomických vzťahoch s tretími štátmi mimo EÚ, ktoré musí Británia sformovať, ak nechce znížiť životnú úroveň britských domácností a zvýšiť neistotu britských podnikateľov. Na tento zádrh zatiaľ EÚ adekvátne neodpovedala, lebo tiež čaká, ako sa vyriešia budúce práva občanov EÚ na britskom území, aké budú colné vzťahy medzi Severným Írskom a Írskom a napokon aké bude finančné vyrovnanie sa Británie s európskym rozpočtom. Navyše treba uzavrieť aj scenár budúcich obchodných vzťahov po skončení prechodného obdobia s EÚ, ktorý zatiaľ hovorí o dvoch variantoch. Colná únia tak ako fungujú doterajšie obchodné vzťahy štátov mimo Úniu a ich prístup na jednotný európsky trh a doteraz neoverený, ale komplikovaný spôsob dovozu tovaru z tretích krajín cez Britániu pre vlastnú potrebu, ale aj pre potrebu členských krajín EÚ.

■ SPOLUPRÁCA S V4

Británia ústami svojho ministra financií Philipa Hammonda na stretnutí s ministrami financií V4 v septembri tohto roku v Budapešti potvrdila, že naďalej bude aj po vystúpení zo spoločenstva a tiež aj v prechodnom období podporovať krajiny V4 v posilňovaní doterajších obchodných vzťahov. Pre poriadok treba povedať, že ročná obchodná výmena medzi EÚ a V4 je vyše tridsať miliárd eur; takmer desať percent vyrobených áut na Slovensku smeruje na Britské ostrovy a britské firmy sú rozhodujúcimi obchodnými partnermi s firmami vo všetkých krajinách Vyšehradskej štvorky. Samozrejme, tieto skutočnosti sa prejavia na špeciálnom obchodnom partnerstve s EÚ, ktoré sa môže skomplikovať aj terajšími diskusiami o európskom jadre a tiež očakávanými zmenami vo fungovaní v eurozóne, ktoré sú nevyhnutné. K nim treba zaradiť aj predpokladané obmedzenie doterajšieho voľného pohybu občanov z krajín V4, ktorí v Británii pracujú a výrazným spôsobom prispievajú na rast britského HDP. Konečnú podobu vzťahov v tejto citlivej oblasti spoločenského života občanov EÚ a Veľkej Británie zrejme dá až recipročná dohoda. A na tú si ešte počkáme.

NA MARGO

Štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR Lukáš PARÍZEK 27. septembra navštívil juhoindický Bangalúr, kde rokoval s vedúcimi predstaviteľmi miestnej vlády a slávnostne otvoril Konzulárny úrad Slovenskej republiky. Ide v poradí už o tretí honorárny konzulát v Indickej republike, ktorý pokrýva štáty Karnátaka a Kérala, a bude okrem poskytovania konzulárnej pomoci slovenským občanom napomáhať aj rozvoj ekonomiky, obchodných a ďalších kontaktov medzi Slovenskom a Indiou.

Nový konzulát v Bangalúre

„Verím, že nový konzulát bude efektívne a spoľahlivo podporovať obchodné a investičné vzťahy a bude oporou pre naše veľvyslanectvo v Dillí pri ďalšom rozvoji bilaterálnych vzťahov na najvyššej úrovni. Slovensko má v Indii záujem pokračovať v tradičnej spolupráci v strojárstve a automobilovom priemysle a zamerať sa na nový priemysel, ako sú IT, biotechnológie, start-upy a zelená ekonomika,“ uviedol vo svojom príhovore na slávnostnom otvorení honorárneho konzulátu štátny tajomník Lukáš Parízek, ktorý, mimochodom, kandiduje aj za bratislavského župana v blížiacich sa voľbách do krajských samospráv. Vyjadril tiež presvedčenie, že nový slovenský honorárny konzul Dr. C. J. Roy bude pomáhať rozvíjať nielen obchodno-ekonomické vzťahy medzi oboma krajinami, ale pôsobiť aj ako katalyzátor posilnenia vzťahov v spoločenskej, kultúrnej a ďalších oblastiach.

India je piatym najvýznamnejším exportným teritóriom pre Slovenskú republiku v Ázii. Obchodný obrat v roku 2016 dosiahol 313,3 milióna eura, vývoz SR prekročil 50 miliónov eur. Medzi najvýznamnejších investorov na Slovensku patrí spoločnosť Jaguar Land Rover (1,5 miliardy eur), ktorá je od roku 2008 súčasťou indického konglomerátu TATA Group. S hrubým domácim produktom 2 263,5 miliardy USD patrí India na siedmu priečku najväčších ekonomík sveta a zároveň je aj jednou z najrýchlejšie rastúcich. Politika vlády je orientovaná na zlepšovanie podnikateľského prostredia, podporuje sebestačnosť indických firiem a spoluprácu so zahraničným investičným kapitálom.

(sm)

Diplomat Lukáš PARÍZEK.

GLOSA

Na folklórnych festivaloch sa podľa svojich možností ako divák zúčastňujem viac rokov. Za ten čas som mal možnosť vidieť a počuť špičkové hudobné, tanečné a spevácke skupiny, ktoré podávali také výkony, že by pri nich i nebesá plakali od šťastia a pod ich vplyvom by sa pohýnali aj kamene. No keďže sa o ich vystúpeniach všeobecne popísalo v rôznych periodikách už naozaj dosť, mne sa teraz v pamäti vynárajú niektoré čiastkové vystúpenia, ktoré sa vymykajú z bežného rámca svojou zvláštnosťou.

Samozvanec na pódiu

Spomínam si na istého starého mládenca, ktorý sa vekom viditeľne blížil k šesťdesiatke. Tento muž – možno miestny outsider – sa asi päť minút veľmi sústredene zo vzdialenosti asi desiatich krokov pozeral na vystúpenie istého súboru, ktorý za sprievodu cimbalovej muziky predvádzal strhujúce čapášové tance. Pritom mu pomykávalo nielen svalmi na tvári, ale aj celým telom. Tento starý mládenec, keď videl, že obecenstvo na tanečné vystúpenie spomínaného súboru reaguje odmerane a chladne, zrazu náhle vyskočil na pódium medzi tancujúcich a začal tancovať vedno s nimi. A tancoval tak vášnivo a strhujúco, že všetci účinkujúci urobili okolo neho kruh a odušu tancovali s ním. Pritom „samozvané“ vystúpenie tohto chlapíka nikto nepociťoval ako niečo neprirodzené, práve naopak.

Isteže, nie je zvláštnosť ako zvláštnosť. Preto aj vystúpenie mladučkej speváčky na vozíčku Eriky, ktorá v sprievode akordeónu a ženskej speváckej skupiny skutočne prekrásne zaspievala ľudovú pieseň o mame, bolo skôr milým prekvapením ako nejakou mimoriadnou zvláštnosťou, vymykajúcou sa z prirodzenosti. O to viac, že mama, ktorej svoju dojímavú pieseň adresovala, spievala spolu s inými ženami v onej skupine.

A do tretice ešte toto. Veľmi milé prekvapenie pripravili divákom na tohoročnom medzinárodnom folklórnom festivale dievčence z miestnej základnej školy v istej starobylej hornozemplínskej obci. Po perfektnom zaspievaní niekoľkých slovenských a rusínskych ľudových piesní zrazu zatancovali skupinový tanec na slávny hit Jabĺčko, nezabudnuteľne interpretovaný speváčkou Kristínou. Na tento ich mimoriadne prirodzený, uvoľnený prejav, strhujúci tanec, plný originálnej choreografickej invencie, obrazností a neskonalého pôvabu, budeme všetci, čo sme ho videli, ešte dlho spomínať a zasvätenejší aj na pani učiteľku Janku, autorku tejto choreografie.

Milan ZELINKA

Slovenská autonómia v roku 1938 nebola darom dobrodincov

Dejinná etapa na ceste k štátnosti

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Ladislav LESAY

Dejiny Európy a Slovenska sú úzko späté s kresťanstvom. Vlažný postoj k nemu či jeho odmietanie oberá ľudí o pochopenie európskeho umenia, ale aj o pochopenie histórie jednotlivých európskych národov. Pri príležitosti výročia vyhlásenia autonómie Slovenska šiesteho októbra 1938 poskytla našim novinám rozhovor cirkevná historička prof. Emília HRABOVEC.

■ V ostatnom čase je evidentné úsilie presvedčiť verejnosť, že existencia prvej Slovenskej republiky nebola výsledkom emancipácie národa, ale bola skôr vynútená okolnosťami. To by sa bez politickej zrelosti Slovákov sotva uskutočnilo. Aký význam pre ďalšie štátotvorné usporiadanie mal šiesty október 1938?

Šiesty október 1938 mal v našich dejinách zásadný význam. Paradoxne o tom svedčí už aj skutočnosť, že sa o ňom desaťročia nesmelo a naďalej minimálne v oficiálnom priestore nesmie hovoriť. Dnes azda väčšmi než kedykoľvek inokedy platia okrídlené, ale, žiaľ, pravdivé slová britského vizionára Georgea Orwella: Kto ovláda prítomnosť, ovláda minulosť, a kto ovláda minulosť, ovláda budúcnosť. Inak povedané, ten, kto má v rukách moc, nám dokáže diktovať, akým spôsobom smieme vidieť a interpretovať svoju minulosť, čo si z nej smieme pamätať a odovzdať našim deťom a čo nie, čím ju máme „kreatívne“ doplniť. A ten, kto je schopný takto ovplyvniť naše historické povedomie a historickú identitu, prehadzuje výhybky aj do našej budúcnosti. V takejto situácii neslobody vo vzťahu k vlastným dejinám a vlastnej identite sa Slováci nachádzali väčšinu ostatného storočia. Dnes tento zápas v mnohom ohľade vrcholí a zatláčanie do zabudnutia zásadných medzníkov našich dejín je príznačným symptómom tejto skutočnosti. Máme síce štát, ktorý sa nazýva slovenský, hlási sa k cyrilo-metodskému a národnému dedičstvu a má v štátnom znaku dvojkríž, ale za touto fasádou sa skrývajú obsahy, ktoré sú čoraz menej slovenské a kresťanské, čoraz menej vyrastajú zo skutočných koreňov našich dejín a našej národnej identity. Obeťou tejto smutnej situácie sa stal aj šiesty október a ďalšie historické udalosti, ktoré by sme si za normálnych okolností mali pripomínať ako medzníky našich dejín.

● Čo teda znamenalo vyhlásenie autonómie? Bolo len ozvenou Mníchova?

Vyhlásenie autonómie nebolo ani výsledkom Mníchova, ani darom Hitlera či plodom iných vonkajších okolností, hoci do istej miery ovplyvnili jeho konkrétne načasovanie a priebeh, ale vyrástlo prirodzene z logiky našich dejín a bolo zásadnou etapou na ceste k štátnosti. Odkedy sa začali formovať moderné slovenské politické programy – tie prvé pochádzajú z revolučných rokov 1848 – 1849, odvtedy bola myšlienka autonómie Slovenska v rôznych podobách ich integrálnou súčasťou. A zväčša bola koncipovaná tak, že vo svojej podstate už niesla zárodok štátnosti. Keď slovenská politická reprezentácia v roku 1849 žiadala od cisára Veľkokniežatstvo slovenské, čo iné to bolo, ak nie dobová podoba vlastnej štátnosti?

● Príkladov je iste viac. Pripomeňme si niektoré.

Na jeseň 1914, krátko po vypuknutí prvej svetovej vojny, sa na slobodnejšej americkej pôde z iniciatívy Slovenskej ligy zišli zástupcovia všetkých slovenských organizácií v Amerike a prijali Memorandum o slovenskom národe, ktoré žiadalo samourčenie pre slovenský národ a implicitne zvrchované právo určiť si štát, v ktorom chce žiť. Andrej Hlinka na ľudovej manifestácii v Ružomberku 17. novembra 1918 dal odhlasovať deklaráciu, požadujúcu právo Slovákov vybudovať si na vlastnom území „samostatný slovenský štát v rámci ľudovej republiky česko-slovenských zemí“. To bol prejav vôle k vlastnej štátnosti, aj keď akceptoval, že za daných historických a politických okolností ešte nedozrel čas na úplne nezávislú štátnosť. Známa je Hlinkova odpoveď českému politikovi Karlovi Kramářovi v parlamentnej rozprave v roku 1923, že jeho strana zradu na slovenskom národe nespácha „ani za cenu republiky“. V januári 1938 v Žiline bol Hlinka ešte jasnejší: „Keď nás Praha nebude počúvať, dáme Prahe zbohom.“ Napokon aj v samotnom Žilinskom manifeste, ktorý 6. októbra 1938 prijal Výkonný výbor HSĽS, teda najvyšší orgán vtedy absolútne najsilnejšej slovenskej politickej reprezentantky, sa v súvislosti s požadovanou autonómiou hovorilo, že Slováci si budujú „svoj štátny útvar výlučne podľa svojej vôle“ a žiadajú medzinárodnú garanciu celistvosti národa a jeho územia. V Žilinskej dohode, ktorú podpísali predstavitelia šiestich slovenských politických strán, si všetci osvojovali požiadavku autonómie Slovenska a žiadali okamžité odovzdanie moci na Slovensku do rúk slovenskej vlády na čele s Jozefom Tisom. Ešte v ten istý deň ho potom pražská vláda, ktorá po odstúpení prezidenta Beneša vykonávala aj právomoci hlavy štátu, vymenovala za ministra pre správu Slovenska a vzápätí za predsedu autonómnej vlády. Hoci autonómia ešte nebola štátnosť, otázkou nebolo či, ale kedy a ako.

Cirkevná historička Emília HRABOVEC.

● Prvým aktom autonómnej slovenskej vlády bolo zrušenie činnosti komunistickej strany – o vyše päťdesiat rokov skôr, než bola komunistická ideológia vyhlásená za zločineckú. Lenže namiesto toho, aby sa týmto politikom dostalo zadosťučinenie, zatracujeme ich rovnako ako komunistický režim. Nejde o retardáciu v zmysle národnom?

Jedna z príčin, pre ktorú je slovenské národné myslenie a emancipačné snaženie nielen v našom dnešnom slovenskom marazme, ale aj v širšom európskom rozmere často biľagované, tkvie práve v tom, že jeho historicky nosný prúd spočíval na kresťanskom základe a odmietal tak bezbrehý liberalizmus, ako aj boľševizmus a komunizmus. Teda tie protikresťanské ideológie, ktoré sú už dlho nosné v európskom i americkom politickom myslení. A v istom zmysle je akýmsi tajomstvom našich dejín, že práve náš dvojkríž vzbudzuje často takú nenávisť, pohoršenie, scandalum crucis. Slovensko-kanadský biskup Michal Rusnák v jubilejnom cyrilo-metodskom roku v septembri 1969 v homílii pre slovenských pútnikov v Bazilike sv. Klimenta v Ríme povedal, že dvojkríž je historickým poslaním, historickou misiou slovenského národa, znakom jeho „vyvolenosti“. Preto je náš dvojkríž a všetko, čo predstavuje, ustavičným terčom útokov, preto tie snahy vštepiť nám do historickej pamäti presvedčenie, že nemáme dejiny hodné úcty a treba sa od nich dištancovať. Podobné manipulatívne pokusy vidíme v Európe aj vo vzťahu k iným národom, resp. ku kresťanským dejinám vôbec.

V súvislosti so šiestym októbrom 1938 treba ešte zdôrazniť, že na autonómii sa dokázala slovenská politika zjednotiť na širokom základe. Nikto predstaviteľov iných politických strán do Žiliny nevolal, ale oni prišli, lebo videli, že autonómia je prirodzeným diktátom dňa, vyústením logiky slovenských dejín a slovenskej politiky. Ak sa nechceli zo slovenskej politiky a slovenských dejín sami vylúčiť, museli prísť. Všetci okrem komunistov aj podpísali Žilinskú dohodu a boli by ju podpísali aj komunisti, keby ich boli k podpisu pripustili.

■ Autonómia Slovenskej krajiny bola prijatá ústavným zákonom Národným zhromaždením Československej republiky v novembri 1938. Takže bola Prahou uznaná.

Autonómia bola sankcionovaná zákonom 299 z 22. novembra, ale bolo to z pražskej strany okolnosťami vynútené gesto, ktoré sa čoskoro usilovali revidovať. Vyvrcholením týchto snáh bolo odvolanie legitímnej slovenskej vlády a vojenský zásah, ktorý vošiel do dejín ako Homolov puč. Skupina ministrov v pražskej vláde a generálov, ktorí stáli za týmito opatreniami, si uvedomovala, že to bola nebezpečná hra, ktorá mohla vyprovokovať intervenciu Nemecka či iné nepredvídané udalosti. Ale stanovisko ministra generála Aloisa Eliáša a jeho súdruhov bolo jednoznačné: ak má republika zahynúť, bude lepšie, keď sa tak stane vonkajším zásahom, než aby sa stalo zrejmým, že sa rozložila zvnútra. A presne to nám dodnes rozprávajú, že zahynula iba vonkajším zásahom a zamlčujú, že vážny podiel na rozpade Česko-Slovenska mali vnútorné zlyhania a vnútorný rozklad heterogénneho štátu, ktorý do poslednej chvíle odmietal uznať i samotnú existenciu, nieto práva slovenského národa.

● Dodnes je bielym miestom našich dejín otázka, či sa Slováci dobrovoľne vzdali svojho štátu či dokonca proti nemu nepovstali. Čo si o tom myslíte?

Jednou z ďalších ideologických fabulácií, ktorými nás kŕmia po štyridsiatom piatom roku, je to, že Slováci svoj štát nechceli, že obnovu československej štátnosti prijali s otvorenou náručou. To je výmysel. Slováci by sa svojej štátnosti neboli vzdali, keby boli mohli slobodne prejaviť svoju politickú vôľu, nikto im však takúto možnosť nedal. Naopak, slovenské zmýšľanie bolo po desaťročia kriminalizované, národ zastrašovaný, jeho národne a kresťansky zmýšľajúce elity vystavené tvrdým perzekúciám. Už po voľbách na jar 1946 s ich jasným antikomunistickým vótom sa v Prahe neuveriteľne naľakali oživenia „slovenského separatizmu“. Ako veľmi svedčili, o tom zatýkania, konštruovanie rozličných „sprisahaní“, súdne procesy. Vláda však prijala aj vnútorné opatrenia, ktoré navonok neboli viditeľné, ale dozvedáme sa o nich z historických prameňov. V ruskom štátnom archíve sociálno-politických dejín RGASPI sa napríklad nachádza hlásenie sovietskeho diplomata do Moskvy o tom, že vzápätí po voľbách vznikla v rámci ministerstva vnútra v Prahe tajná komisia, ktorej predsedal sám minister. Komisia vypracovala 12-bodový program čechoslovakizácie Slovenska, ktorého súčasťou bola politická, právna a iná likvidácia slovenských elít na všetkých úrovniach. V jednom z bodov sa uvádzalo, že treba žiadať od Vatikánu odstránenie všetkých biskupov, ktorí mali slovenské zmýšľanie.

■ Podobný program predstavila Benešova národnosocialistická strana v memorande.

To je smutno známe memorandum o Slovensku, ktoré vyplávalo na povrch v roku 1968. Malo veľmi podobného ducha, ale bol to program jednej politickej strany, aj keď reprezentoval politické zmýšľanie širokých českých elít. Komisia Ministerstva vnútra však bol oficiálny orgán, na jeho čele stál minister vnútra, teda člen vlády, komunista Václav Nosek. Čechoslovakizácia, teda v podstate politická, kultúrna a duchovná čechizácia Slovenska, zostala jedným z hlavných cieľov československej politiky aj v nasledujúcich desaťročiach a ani domnelo internacionalistická komunistická ideológia na tom nič nezmenila, iba starý čechoslovakizmus ideologicky prekryla. Príznačne nikdy nejestvoval český buržoázny nacionalizmus, vždy iba slovenský, ktorý bolo treba tvrdo trestať.

■ Každé podujatie alebo publikácie, ktoré majú za cieľ objasniť obdobie prvej Slovenskej republiky, sú oficiálnymi kruhmi prijímané veľmi negatívne. Aj sama ste to pocítili účasťou na vedeckej konferencii s názvom Mons. ThDr. Jozef Tiso, kňaz a prezident. Titulok v Pravde hlásal: Katolícka cirkev sa nevie odtrhnúť od Tisa. Vy ste nedávno uverejnili článok o zaujímavom prieskume verejnej mienky v roku 1950. Z neho však jasne vyplýva, že Slováci sa hlásili k svojmu štátu aj po vojne. Prečo sa aj po takmer sedemdesiatich rokoch informácie tohto druhu pred občanmi utajujú?

Pretože ani dnešný slovenský štát nebuduje slovenské historické a národnoštátne povedomie svojich občanov, nechce spoznávať pravdu o slovenských dejinách. Dnes však poznáme množstvo historických dokumentov, ktoré ukazujú, že slovenský národ sa po roku 1945 nevzdal túžby po vlastnom štáte.

Raj rybárov aj vtákov v Sennom v časoch, keď tu krtkovia sedeli na vŕbach

A fúzatý sumec sfúkol v izbe petrolejku...

Text: Marián ŠIMKULIČ – Foto: autor a SOS/Bird Life Slovensko

Keď z Michaloviec odbočíte na Veľké Kapušany, čoskoro sa ocitnete v obci Palín. Odtiaľ je to už len na skok do zemplínskej dedinky Senné. Pri listovaní jej históriou sa ani nechce veriť, že obec, v ktorej žije v súčasnosti len sedemstotridsať obyvateľov, má takú bohatú históriu spojenú s vodou. O tomto kraji písal už známy polyhistor Matej Bel v prvej polovici 18. storočia vo svojom latinsky napísanom diele Descriptio Comitatus Unghvariensis alebo Popis Užskej stolice. Vtedy napísal: „Obyvatelia nazývajú tieto vody skôr močiarmi ako riekami. Z toho je odvodený aj názov Čierna voda, pretože vody sčernejú, ak neožijú rýchlejším tokom. Často rozvodnená Čierna voda prelieva svoje vody pod obcou Senné do rieky Uh. Keďže sa ľahko rozvodní, je pôvodcom mnohých škôd. Ak nájde nižšie položené polia, široko sa rozlieva a ničí územie."

Keď vody opadnú, zanechajú mnohé polia a lúky zanesené pieskom, inde vrstvou štrku, dokonca býva pôda zasypaná aj veľkými kameňmi." Už len dopĺňame, že voda vytekala z močiarov, tvoriacich tmavé rašeliniská.

■ BELOVE POSTREHY

Zamokrená krajina však neprinášala občanom Senného iba problémy. Napokon, už si na ňu zvykli, ba naučili sa z vodného živlu aj ťažiť. Očovský polyhistor o tom kedysi napísal: „Obyvatelia obce obsadili ten kraj, kde sa močaristá Čierna voda prelieva do Uhu. Polia má úrodné a príjemné. Meno nesie podľa nakoseného sena. Polia v Sennom a okolí poskytujú množstvo kvalitného sena, ktoré dedinčania používajú nielen pre domácu potrebu, ale ho aj predávajú."

O čo tunajší vinou vody prišli na úrode obilia, vynahradili si to rybárčením a lovom rýb. A znovu svedectvo Mateja Bela: „Keď sa toky rozvodnia, začnú zaplavovať lesy a lúky. Uprostred nich sú viaceré preliačiny a vykopané jamy, ktoré sa naplnia vodou a rybami. Potom pri opadnutí vôd obyvatelia starostlivo zahatajú výtok z týchto jám. Keď vody celkom opadnú, nachytajú tam veľké množstvo rýb.

Prvé pokusy o ochranu tunajších chotárov pred záplavami majú staršie datovanie.

V roku 1887 z iniciatívy vtedajších majiteľov okolitých majerov založili Vodné družstvo Senné – Blatá. Prvý projekt počítal s odvodnením vôd do Laborca. Gróf Jozef Véčei, ktorý bol majiteľom majerov v Sennom, presadil jeho vyústenie do Uhu. Pamätníci tých čias spomínali aj na jeho príbuzného Mikuláša Véčeia ml., ktorý žil v rokoch 1789 až 1854 a bol kráľovským poverencom pre budovanie vodných diel. Známym ostáva jeho odklonenie toku v Ečedskej bažine, ale aj potom, keď sa podarilo zdvihnúť hladinu Uhu, voda sa naďalej dostávala do okolia obce. Prinášala síce množstvo rýb, ktoré občania lovili priamo z mosta, ale ako zaznamenal kronikár: „Už teraz sa z nás všetci smejú. Že keď voda v noci nepozorovane stúpa, všimneme si to až vtedy, keď nám sumec v izbe sfúkne petrolejku." Ktovie, či práve to nebolo definitívnym dôvodom, že Jozef Véčei sa odsťahoval do Budapešti a poľovné právo na senianskom panstve prepustil trom synom Vincenta Staraia...

■ ZVODNÉ SLUKY

Miestom, odkiaľ sa vyrážalo na poľovačky, bol kaštieľ v Sennom, ktoré panstvo využívalo ako lovecký. Bola to bloková dvojpodlažná budova s obdĺžnikovým pôdorysom, trojposchodovou, asymetricky situovanou vežou postavenou v slohu neskorej renesancie a neskôr upravovanou. Pri prestavbe v druhej polovici 19. storočia všetky okná rozšírili a dekoratívne orámovali štukovými šambránami. Na severnej strane bola podstrešná dvojokenná miestnosť, ktorá zrejme slúžila na pozorovanie vtákov. V polovici 18. storočia vstupnú bránu do veže doplnili umelecky kovanou mrežou. Miestnosti prekrývali krížové klenby, interiér dotvárali vstavané skrine a klasicistické pece.

Starosta Ladislav SABOSLAI s grófskou flintičkou.

Kastelánka Drahomíra HLOHINOVÁ sa nevie dočkať, kedy kaštieľ obnovia.

Ferdinand Starai, ktorý bol v Sennom poľovným správcom, mal výborný prehľad o početnom stave vtákov v revíri. Práve za jeho pôsobenia vyvrcholilo obdobie slávnych poľovačiek. Najaktívnejším lovcom v tejto šľachtickej rodine bol Gabriel Starai – najmladší syn Ferdinanda Staraia a Gabriely Véčeiovej, ktorý bol županom, ale tiež vášnivým poľovníkom a zakladateľom zbierky preparovaných poľovných trofejí. Mohol sa stať dedičom obrovského majetku bezdetného Antona Staraia. O jeho „vydedení" rozhodla banalita. Nesprevádzal strýka na poľovačke v Egypte a uprednostnil jarný lov slúk v okolí Senného. Anton StArai zmenil pôvodný závet a namiesto Gabriela určil za dediča jeho bratranca Alexandra. Zle jazyky tvrdili, že viac ako neprítomnosť Gabriela na poľovačke pri Níle ho nahnevala skutočnosť, že lovci vystrieľali všetky sluky. A to sa medzi poľovníkmi nerobí. Vtedajšiu mladícku nerozvážnosť Gabriel Starai v neskorších rokoch viackrát napravil. Domáci si ešte pamätali, ako do obce pozval profesionálneho rybára Braunharnta zo Švajčiarska, aby ich naučil pliesť siete.

■ A VODA STÚPALA...

Gróf Ladislav Véčei pred smrťou v roku 1924 odkázal majetok Michalovi Staraiovi, ten však v tridsiatych rokoch predal kaštieľ a záhradu staršiemu bratovi Antonovi, ktorý kaštieľ opravil a užíval až do znárodnenia v roku 1945. Aj naďalej sa tu organizovali poľovačky na vodné vtáctvo a rovnako sa medzi miestnymi udržiaval strach z povodní. Nebolo totiž zriedkavé, že ich v niektorom roku bolo viac ako desať. A neraz boli aj tragické. Takto o nich píše kronikár Štefan Halás podľa rozprávania starších občanov z roku 1931: „Silný severák zahnal čln s dvoma chlapcami k Pavlovciam do lesa obce Jasenov, asi tri kilometre južne od Senného. Tam sa loďka s chlapcami prevrhla. Po pás vo vode medzi ľadovými kryhami sa pokúšali prebrodiť na majer Hrabov. Poháňľali sa, lebo sa zvečerievalo a zjari tu býval poriadny mráz. Chlapci sa na majer napokon nedostali. Ráno jedného z bratov našli mŕtveho, druhý, našťastie, prežil..."

Takto pred desaťročiami lovil v Sennom ryby gróf Starai...

Pozorovanie a fotografovanie vtákov je aktuálnou turistickou atrakciou.

Chavkoš nočný.

Čorik bahenný.

Volavka purpurová.

Vtáči portrét.

■ VÝZNAMNÍ RODÁCI

V poľovníckom zápisníku Gabriela Ehrenheima sa môžeme dočítať nielen o tom, že spolu ulovili 4 485 vtákov a zo žien bola najlepšia Romana Ehrenheimová, ktorá ulovila 104 vtákov, ale aj to, že: „Sedemnásteho marca 1930 voda pritiekla tak rýchlo, že každú hodinu stúpla o 5 centimetrov a za dvadsaťštyri hodín o meter." A na inom mieste zápisníka je uvedené: „ Piateho apríla 1932 bola voda tak vysoko, že najväčšia časť domov pri vodnom toku popraskala a veľa z nich sa zrútilo. Voda sa preliala aj cez múr pri kostole. Krtkovia pritom sedeli na vŕbach. V kaštieli voda o 4 cm prekrývala prvý stupeň schodu na poschodie."

Najvýznamnejším rodákom obce Senné je Augustín Roškoványi. Študoval u piaristov v Sabinove a potom v Egri. Po skončení strednej školy ho prijali za bohoslovca egerského arcibiskupstva, odkiaľ sa dostal do ústredného seminára v Pešti, kde ako dvadsaťročný získal doktorát filozofie. Prvú svätú omšu slúžil v šarišských Rožkovanoch, kde prežil detstvo. Vrcholom jeho cirkevnej kariéry bol biskupský stolec v Nitre, kam ho v roku 1859 vymenoval pápež Pius IX.

Ako prejav vďaky rodákovi odhalili v Kostole Navštívenia Panny Márie v Sennom pamätnú tabuľu s textom: „Augustín Roškoványi, ktorý sa narodil 6. decembra 1807 v Senianskom kaštieli ako dieťa Ladislava a Anny, rodenej Szikozayovej."

■ SÚMRAK GRÓFOV

Po druhej svetovej vojne definitívne odzvonilo grófskym časom. Rodina Ehrenheimovcov počas vojny zásobovala potravinami a finančne podporovala miestne partizánske skupiny. Niekto ich však udal, za čo Gabriela Ehrenheima koncom roka 1944 uväznilo nemecké gestapo. Keď ho po oslobodení Prešova v januári 1946 našli v tamojšej nemocnici zavšivaveného a s vybitými zubami, mal zo sedemdesiatich šiestich iba štyridsaťtri kilogramov... Po vojne boli veľkostatkárske majetky skonfiškované, ale na základe osvedčenia o podpore partizánskeho odboja mu ponechali päťdesiat hektárov poľnohospodárskych pozemkov. V rámci kolektivizácie však aj o tie čoskoro prišiel. Navyše ho preradili „na prevýchovu" do výroby a až po pol roku mu súdruhovia dovolili odviezť si najsúrnejšie veci z bývalého domova. Neskôr pracoval na postoch, kde prejavoval svoj vzťah k prírode a chránil ju. Zomrel v roku 1994 vo veku sedemdesiatsedem rokov.

Grófa Antona Staraia tiež vyhnali z kaštieľa, nemal prácu ani prostriedky. Predajom svojich šiat si finančne pomáhal, aby neumrel od hladu. Aj to, na odporúčanie známeho, musel robiť okľukou: rozdať ich svojim bývalým čeľadníkom, a keď ich tí predali múzeu, doniesli mu peniaze. Zomrel v roku 1977.

■ KROTENIE LABORCA

V roku 1932 vynikol projekt úpravy rieky Laborec a Čiernej vody, v roku 1935 komplexná hydrologická štúdia s cieľom úpravy vodných tokov. V roku 1974 bolo územie Senianskej zníženiny – depresie – vyhlásené za štátnu prírodnú rezerváciu. V šesťdesiatych rokoch bolo zahrnuté do programu vodohospodárskych úprav Východoslovenskej nížiny, ktorej súčasťou bola aj výstavba Zemplínskej šíravy, čím sa zamedzilo ničivým záplavám. Na Čiernej vode sa postavila hrádza s čerpacou stanicou pri Stretavke. Šírava zachytáva prívalové vody Laborca a čerpacia stanica odčerpáva vodu z Čiernej vody a jej prítokov. Na lepšie využitie podmáčaných plôch vybudovali rybníky, ktoré vyhovujú aj vodnému vtáctvu. Zahŕňajú dvadsaťšesť chovných rybníkov a jeden chránený ako Národná prírodná rezervácia Senianske rybníky s ochranným pásmom. Hniezdia tu chavkoše, volavky, kormorány, potápky, lysky, chriaštele, kačice, labute, bahniaky... V rámci jarnej migrácie sú tunajšie vodné plochy miestom odpočinku aj pre žeriavy a ďalšie sťahovavé vtáky.

■ BÁJNY FÉNIX...

Akoby do týchto zemplínskych končín priletel aj bájny fénix... Terajšej kastelánke Drahomíre Hlohinovej sa ani nechce veriť, ako to tu vyzeralo, keď do staraiovského kaštieľa viedol iba úzky chodníček. Všetko okolo bolo zarastené náletovými drevinami, ktoré za roky nezáujmu vyrástli do obludných rozmerov. Ani tie najväčšie stromy sa nedali v húštinách rozoznať. Ako v tej rozprávke o Šípkovej Ruženke. Dva roky čistili priestranstvo parku, na starých pňoch stromov zlomili aj lyžicu bagra. Vyviezli odtiaľ dvanásť tatroviek odpadu. Najskôr opravili zatekajúcu strechu, lebo už hrozilo zrútenie vzácnych klenieb. Prišli doslova v hodine dvanástej. Vzhľad kaštieľa i okolia sa mení na lepší...

●●●

Počuť, ako sa vo vnútri sa pracuje... Objekt už má novú strechu. Vidieť aj strešné okná – vikiere. Vstupujeme do kaštieľa drevenými dvermi. Kovaná brána, ktorou kedysi návštevníci vchádzali do kaštieľa, zatiaľ chýba. Postupujeme smerom hore. Objavujeme značku na schodoch, kam sa až kedysi dostala voda. Dozvedáme sa, že pôvodne tu boli tehlové podlahy. Tehla má tú vlastnosť, že vodu vpije a rýchlo sa jej zbaví. Pôvodní majitelia vedeli, že voda časom opadne. Kaštieľ postavili tak, že v izbách bol dostatok slnečného svetla, vlhkosť sa rýchlo stratila...

Štveráme sa na poschodie, odkiaľ ubytovaní návštevníci budú môcť pozorovať raj vtákov. Vo svete je to teraz tretí najrozšírenejší spôsob turizmu. Známe je španielske mestečko s dvadsaťtisíc obyvateľmi, ktoré počas sezóny pri sledovaní vtákov navštívi až milión turistov. Plánov má kastelánka veľa. Vie však, že musí pomaly, postupne.

ČRTA

Uprostred septembra sa v Hubovej na Liptove uskutočnili veľkolepé slávnosti pri príležitosti stého výročia narodenia tamojšieho rodáka profesora Štefana OLOSÁ. Bol to jeden z najvýznamnejších hudobníkov slovenskej liturgickej hudby a zborového aj ľudového spevu v druhej polovici 20. storočia. Bol aj hudobným skladateľom, upravovateľom ľudových piesní, dirigentom, organistom, organizátorom kultúrneho života, reprezentantom slovenskej hudobnej kultúry v zahraničí, zakladateľom a pedagógom hudobných kurzov, oceňovaných ako Olosova škola.

Storočnica Štefana Olosa

Narodil 11. septembra 1917 v Gombáši (dnes Hubová) a už od detstva prejavoval výrazný hudobný talent. Učil sa na Slovensku, na Morave i v Taliansku. Vďaka saleziánom vyštudoval nielen za kňaza, ale aj za profesora hudby na Slovenskej univerzite v Bratislave. Vzdelávali ho takí velikáni slovenskej hudby ako E. Suchoň, A. Moyzes, J. Strelec, K. Hudec, J. Kresánek... Už za štúdií aj počas praxe úspešne viedol saleziánske dychovky v Šaštíne, Žiline i Bratislave. V hlavnom meste ho však v apríli 1950 zastihla Barbarská noc, ktorou sa začala likvidácia reholí na Slovensku. Dvadsať mesiacov ho internovali v Podolínci, potom ho zaradili na poltreťa roka na nútené práce do Pomocných technických práporov (PTP). Po návrate domov dokázal aj napriek zákazu duchovného a rehoľného pôsobenia úspešne účinkovať v oblasti ochotníckeho divadla, kabaretov, spevu, hudby, hudobnej a kultúrnej výchovy mládeže a postupne potajomky aj na formovaní saleziánskych chlapcov. V Hubovej založil hudobno-spevácky súbor Liptov, ktorý účinkoval po celej republike, aj v Bulharsku a Taliansku na medzinárodných slávnostiach 1100. výročia úmrtia sv. Cyrila v Ríme za prítomnosti pápeža Pavla VI..

V normalizačných časoch zakázali komunistickí ideológovia profesorovi Olosovi verejne vystupovať, viesť súbor aj vykonávať pedagogickú činnosť. Uchýlil sa do Ružomberka, kde pôsobil ako organista i ako vedúci cirkevného spevokolu Andrej. Tam inicioval aj vznik detského spevokolu Svetielko, ktorý oficiálne viedla Daniela Záhorcová. Po dvadsať rokov organizoval v Kostole sv. Ondreja chýrne koncerty, na ktoré dodnes spomínajú s uznaním odborníci aj verejnosť po celom Slovensku a opatrujú si ich nahrávky na magnetofónových pásoch.

Popri tom vychovával nových organistov a uskutočňoval tajnú formačnú činnosť mladých saleziánov, určitý čas aj ako ich riaditeľ v Žiline, neskôr v Ružomberku a po „nežnej revolúcii“ už oficiálne v Poprade. Podieľal sa aj na vydaní prvého notovaného Jednotného katolíckeho spevníka, ako aj na vydaní viacerých liturgických spevníkov a na znotovaní zabudnutých ľudových piesní z Hubovej pre Slovenskú akadémiu vied.

Najnáročnejšiu službu vykonal vo vysokom veku dva a polroka pred smrťou 3. júla 1995, keď na Levočskej hore zosúladil viaceré spevácke i hudobné zbory Slovenska na sv. omši pápeža Jána Pavla II. Ťažko chorého ho doopatrovali rehoľné sestry františkánky v Ľubochni, kde 26. februára 1998 odišiel do večnosti.

Pri príležitosti nedožitého 90. výročia jeho narodenia 23. februára 2007 mu Rada pre vedu, vzdelanie a kultúru pri Konferencii biskupov Slovenska udelila „in memoriam“ Cenu Fra Angelico za jeho osobný prínos kresťanských hodnôt do kultúry na Slovensku.

Mária RAPOŠOVÁ

Keď sa hronským údolím valili hordy Turkov na bohaté banské mestá

Opát zo Svätého Beňadika a jeho holuby

Miroslav PIUS – Foto: archív autora

Predstavený kláštora vo Svätom Beňadiku si nedobrovoľne privstal. Pred polnocou ho prebudil krik, lomoz a hurhaj, ktorý prichádzal od dolnej brány kláštora. Ale kým si opát Matej obliekol skromný mníšsky habit, omotal šnúrky na sandáloch okolo členkov a s námahou sa doterigal k bráne, bolo už po všetkom. Bratia mníši a dvaja strážnici, čo sa tam zbehli, ho rozrušene informovali, že sa dovnútra usilovali preniknúť turecký martalovci preoblečení za žobrákov. A len veľmi málo chýbalo, aby ich stráž nevpustila dnu, keď si pýtali kúsok chleba, nocľah, aby mali kde hlavu skloniť, a že zavčasu ráno sa poberú v mene Božom ďalej.

Strážnik im už-už chcel otvoriť bránu, keď ten druhý, prikrčený tesne za ňou, začul osmanskú vravu. V poslednej chvíli zakričal na svojho druha v zbrani, aby vráta neotváral, že to nie sú pútnici, ale Turci. Na varte otvoril iba malé okienko a zakričal na domnelých pútnikov, aby si kľakli a kresťansky sa pomodlili Otčenáš. Medzi martalovcami, ktorí sa vydávali za biednych pútnikov, nastal šum, zazneli nadávky aj zlostný krik. Jeden z nich – zrejme dajaký aga – vytiahol v záňadrí schovanú dýku, pohrozil ňou kláštoru a zvrieskol: „Padiš čak jaša!“ – Nech žije sultán! Nato sa všetci náhlivo pobrali preč a o chvíľu sa stratili v tme. Keď si opát Matej vypočul hlásenie strážnikov, preľakol sa, ale, našťastie, bola tma a nebolo mu vidieť do tváre. Bolo to po prvýkrát, čo sa Turci dostali tak blízko ku kláštoru, chceli doň preniknúť ľsťou a zmocniť sa ho.

Opátstvo vo Svätom Beňadiku.

■ V SEVERNEJ VEŽI

Prefekt vedel, že už do rána spať nebude. Vytiahol spod habitu zväzok kľúčov, po pamäti nahmatal ten pravý a išiel si otvoriť dvere na severnej veži. Chodil ta vždy, keď chcel mať od všetkých pokoj, oddýchnuť si od bežných kláštorných starostí alebo keď ho duša priveľmi bolela. Urobil tak aj teraz. Namáhavo vystupoval po kamenných schodoch, pričom sa jednou rukou pridržiaval studenej kamennej steny, aby nespadol, veď kto by ho tu potme našiel? Celkom hore v malej miestnosti mal pripravenú drevenú dubovú stoličku, na ktorej sedával, a keď sa oprel o stenu, mohol si aj pospať. Položil si hlavu do dlaní a chrbtom sa oprel sa o múr, aby si zdriemol, veď do brieždenia chýbali možno ešte aj dve-tri hodiny. Ale rozrušením a nervozitou ani neprivrel viečka. Nikdy by sa nebol nazdal, že Turci budú takí prefíkaní a že sa takto pokúsia dostať do jeho kláštora. Dobre vedel, čo vystrájajú po okolí, ba aj to, že pred časom tiež takto v noci napadli premonštrátov v Šahách. Tamojšie opátstvo vypálili do tla, mnoho bratov rehoľníkov povraždili. Tí niekoľkí, čo sa zachránili, majú stále v očiach strach a ustavične sa v kostole modlia za pobitých bratov.

Niekoľko dní po polnočnom poplachu dal opát Matej tajne všetky omšové cennosti a kostolné poklady do úschovy v Trnave. Nikdy by si neodpustil, ak by sa tieto posvätné veci dostali do rúk pohanským hrdlorezom. Prosebným listom sa obrátil na banské mestá, aby finančne prispeli na opravu opevnení kláštora a vybudovanie nových, pevnejších hradieb. List s prosbou poslal tiež palatínovi, ba aj samotnému cisárovi. Spoliehal sa na to, že jeho kláštor má strategickú polohu, veď je bránou do banských miest, do ktorých vedie len jedna jediná cesta. A tá sa vinie tesne pod kláštorom. Keby sa tade podarilo Turkom prejsť, cisár by mal menej peňazí na armádu a vyplácanie žoldu. Do banských miest sa možno dostať len cez Svätý Beňadik.

Odpovede opáta zarmútili. Peňazí bolo menej ako výhovoriek. Aj oni majú náklady na opevňovanie svojich hradieb. Skrúšený si požičal sto zlatých od Pukančanov a dal do zálohu aj kostolné zlaté kalichy, aby mal z čoho vyplácať remeselníkov a zaplatiť materiál. Do opevňovacích prác zapriahol aj všetkých spolubratov...

■ PEVNÉ HRADBY

Deň po dni bol opát Matej na hradbách, kde osobne dohliadal na postup prác. Pred severnou baštou vyrástlo masívne krídlo, ktoré spojilo baštu so sýpkou. Dostalo novú pevnú bránu. Hradby sa prestavovali a spevňovali. Vybudovali dve nové bašty aj strážnicu s veľkou pivnicou, ktorá mohla slúžiť ako úkryt, keby nastalo najhoršie. Pozdĺžny múr samotného kláštora zvýšili o štyri metre a vybavili dvoma strieľňami na kanónovú paľbu. Na príkaz samotného palatína poslali banské mestá na obranu kláštora bez dvoch tridsiatich žoldnierov, štyroch strážnych, desať jazdcov, delostrelca, povozníkov a koniarov. Od arcibiskupského miestodržiteľa Štefana Szuchaya doručil posol apelatívny list: „Pre živého Boha, dávajte dobrý pozor na Svätý Beňadik, držte v ňom viac mužstva. Divné časy žijeme. Všade treba byť opatrným!“

Ako keby opát takú samozrejmosť nevedel. Všetci posielajú iba listy, rady, varovania, ale vojakov, zbrane a peniaze nechce poslať nikto. Opát sa musí prosiť, takmer na kolená kľakať, aby od tých, čo sa majú starať o jeho kláštor v týchto ťažkých časoch, niečo vyžobral.

■ VARTA NAD KRIVÍNOM

Zdvihol hlavu z dlaní a videl, že sa už rozvidnieva. Pritiahol si stoličku k malej arkáde, aby mohol pozorovať východ slnka. Tieto chvíle boli teraz jediným potešením pre jeho ubolené a ustarostené srdce. Dolu pod kláštorom sa ako veľká strieborná ryba pod prvými slnečnými lúčmi iskrila hladina Hrona. Vedel, že tento zázrak zrodu dňa potrvá len chvíľu, pokiaľ slnko bude svietiť na vodu šikmo. Keď poskočí vyššie, iluminácia sa stratí. Preto si chcel tento okamih čo najviac vychutnať.

Na pravej strane priamo z vody vystupoval Krivín, najvyšší vrch na okolí. Na jeho hrebeni stála malá strážna veža, ktorej ľudia vraveli vartička. Podľa nariadenia vrchnosti bol v nej vždy vartáš, ktorého povinnosťou bolo zapáliť pripravenú vatru, aby okolité dediny až po Sitno videli, že sa blíži nepriateľ. Ohňové signály upozorňovali obyvateľov na nebezpečenstvo, že sa im treba ukryť alebo hľadať inú ochranu. Od Nitry cez Gýmeš až po Levice klusali rýchli poslovia. Varovne zneli aj zvony v kostolných zvoniciach. Len čo ich posádky pevností zbadali alebo začuli, ihneď do služby na hradbách nastúpili obrancovia vyzbrojení kopijami, halapartňami, špicatými hákmi... Ženy varili smolu, nosili na hradby skaly...

Na ceste však nebol nijaký pohyb. Všade bolo ticho. Vozy naložené sudmi z Čajkova a Rybníka, ktoré denno-denne vozili víno do Kremnice a Štiavnice, ešte nebolo vidieť. Turci víno nepijú. Preto sa ich povozníci nemuseli obávať. Ani rybári na svojich pramiciach ešte nevplávali do Hrona. Len od Psiar sa ozýval zvyčajný psí štekot. Opát zišiel z veže do kostola, sadol si do prvej lavice a pohrúžil sa do modlitby. Cez veľké gotické okná sa ranné slnko už opieralo do farebnej vitráže skiel. Na mramorovú dlážku kreslili pestré obrazy. Opát zopäl ruky a úprimne šepkal vyznanie Božiemu svetlu...

■ JANIČIAR HORŠÍ TURKA

Privrel v rozjímaní oči a videl všetkých tých úbohých ľudí, naplnených strachom, ktorí utekajú pred Turkami. Hľadajú útočisko na Festungu pri Tlmačoch, na Krivíne pri Psiaroch alebo v lesoch za dedinou, narýchlo kopú hlboké jamy – potajobnice, aby sa v nich mohli ukryť. Zavše ani to nepomôže. Už sa našli zradcovia a zapredanci, čo za pár drobných priviedli Turkov až ku skrýšam. Dnu hodili zapálené fakle napustené olejom alebo smolou a všetci sa v nich podusili...

Takým renegátom bol Michal Buresch z Novej Bane, ktorý ostrihomskému begovi predal chlapca za tovar a peniaze. Takí vierolomní boli organista a jeho syn z Nemiec, ktorí sa poturčili. Aj Ladislav David, ktorému Turci dali prezývku Zudar. Ten sa tiež poturčil a prijal za svojho pána Alaha.

Turci prebrodili brod v Tlmačoch pri Mačacom prievoze a napadli Kozárovce. Mužov, ktorí sa im postavili na odpor, zabili, ostatných zajali, ženy znásilnili a deti povraždili. Domy a kostol podpálili. Prichádzali v noci v menších či vo väčších tlupách po tom, čo prebrodili Dunaj pri Ostrihome. Napadli aj Svätý Beňadik. Starci, deti a ženy utiekli do kostola. Dobytok vyhnali ďaleko do lesov. Chlapi vybudovali medzi jednotlivými domami zátarasy z vozov, ktoré pospájali reťazami. Takto sa Osmani dostali len po chalupy na okraji mestečka, ktoré podpálili. Spočiatku na nich čo odvážnejší muži hádzali z kopca ťažké kamene. Ale dlho sa nebránili. Tiež ušli do lesov. Turci potom vyrabovali Rybník, Čajkov i Levice.

■ SLEPÝ HOLUBÁR

Opát sa prežehnal, vstal z lavice, aby sa presunul do kaplnky relikvie Božej krvi na pravej strane kostola veľa hlavného oltára. Spod okraja oltárnej textílie vytiahol malý kľúčik, otvoril svätostánok a opatrne vybral monštranciu. Potom sa zviezol na kolená a opäť sa vrúcne modlil... Ranný rituál skončil pri obľúbených holuboch. Holubníky boli na druhom malom nádvorí oproti dielňam poopierané o masívnu stenu. Malé drevené búdky mali vpredu okná vystužené tenkými železnými tyčkami. Boli na seba naukladané v troch radoch, v každom bolo päť búdok. Opát nechal holuby do kláštora priviezť hneď, len čo sa vrátil z porady zástupcov banských miest v Kremnici. Ich kapitáni sa tam dohodli, ako ich budú brániť a chrániť aj obyvateľov...

Keď opát Matej okolo poludnia prechádzal kremnickým námestím, videl, ako útly starček vyberá z tanistry hrste zrna a sype ho holubom, ktoré sa v kŕdli zhrčili okolo neho. Keď k nemu pristúpil, prekvapene zistil, že je slepý. S ľútosťou v hlase sa mu prihovoril. Dozvedel sa, že prichádza každý deň, len čo zvony z kostolnej veže zazvonia na obed, aby nakŕmil vtáky. Aj doma pod strechou chová niekoľko krásnych holubov, ktoré sú natoľko múdre, že domov priletia z akejkoľvek diaľky. Vraj sa ešte nestalo, že by sa nevrátili. Keď bol mladý a oči mal ešte zdravé, holuby choval a cvičil. Vraj sú to najmúdrejší vtáci, dobre sa vedia orientovať v teréne a sú vernejší ako psy...

■ POSLOVIA NA KRÍDLACH

Vtedy v opátovej hlave skrsla myšlienka mať kláštore také holuby. Nosili by správy o Turkoch. V Novej Bani kúpil tri páry takto vycvičených vtákov, boli biele, sivé aj tmavo sfarbené. Známych spoľahlivých richtárov získal pre svoj zámer. Dva biele holuby dal do opatery gýmešskému richtárovi, dva poslal do Skalky a dva do malej osady pri Komárne. Richtár mal vypustiť holuba, keď z varty uvidel alebo sa dozvedel, že turecké vojsko vyrazilo smerom k Leviciam. Podľa farby holuba v kláštore vedeli, z ktorej strany nebezpečenstvo prichádza. Keď priletel jeden holub, priniesol zvesť o vzdialenom nebezpečenstve, keď prileteli dva, Turci boli od kláštora na pol dňa cesty pešo...

Holubí poslovia sa prvý raz osvedčili, keď Turci prekročili brod pri Parkányi a najkratšou cestou sa náhlili na Levice. Vtedy opát vypustil okrídleného posla na levický hrad, aby sa jeho obrancovia pripravili, že ešte podvečer budú Turci pod hradbami. Aj sa stalo. Posádka však mala čas pripraviť sa a útok na hradby niekoľkokrát úspešne odrazila. Kapitán hradu Bartakovič listom osobne poďakoval predstavenému kláštora za jeho pomoc.

●●●

Opát vo svojich holuboch videl zhmotnených anjelov. Svojimi schopnosťami vlastne uchránili kláštor a jeho okolie. Vždy prileteli včas, aby oznámili nebezpečenstvo. Niekedy mali v malej taštičke, pripevnenej tenkým motúzikom na krku, aj podrobnú správu o početnosti Turkov a ich výzbroji. Najradšej sa však prihováral tým prvým, ktoré kúpil v Novej Bani. Tým dokonca dal mená svätcov, ktorí mali rovnako radi holuby ako on – svätý Ambróz, svätý Augustín a svätý Kliment. A keď bola v kláštore pohoda a Turci ďaleko, sedával opát na malom pníku pred holubníkom, počúval hrkútanie holubov a kázal im presne tak ako svätý František z Assisi vtákom: „S Bohom sa nedá stretnúť bez toho, aby sme sa predtým nestretli s človekom. To vina prichádza k človeku, a nie človek k vine. Čím viac nám náš život ubližuje, tým silnejšia je naša prítomnosť v ňom. Skutočnou tragédiou človeka by bolo víťazstvo zla, ktoré nemuselo byť. Sme to, čo zo seba urobíme, nie to, čo o sebe hovoríme. Trpíme, teda sme. Smutno je na svete vtedy, keď sa sila uchádza o krásu. Môj Bože, veď keby si kývol iba svojím malíčkom, to všetko utrpenie okolo nás by nebolo!“

Rovnako ako husi z Kapitolu zachránili Rím pred barbarmi, tak holuby opáta Mateja zachránili svätobeňadický kláštor pred Turkami. Pre ochranu Svätého Beňadika kývol Pán nie malíčkom, ale zrejme celou rukou...

Slovenské klenoty z tvorby Františka HORNIAKA v Galérii Dezidera Millyho

Známkové skvosty a skvosty na známkach

Emil SEMANCO – Foto: Ľudmila RAŽINA, Múzeum ukrajinskej kultúry Svidník

Zaslúžilý zamestnanec dopravy, pôšt a telekomunikácií (1999), nositeľ strieborného a zlatého odznaku Zväzu slovenských filatelistov (1999, 2011), Pocty ministra dopravy, pôšt a telekomunikácií za vynikajúce pracovné výsledky (2000), laureát dvoch desiatok cien ministra dopravy, pôšt a telekomunikácií za najkrajšiu slovenskú poštovú známku alebo za najlepšiu rytinu poštovej známky od roku 1994, trojnásobný víťaz ankety Zväzu slovenských filatelistov o najkrajšiu známku, dvojnásobný nositeľ Krištáľovej známky generálneho riaditeľa Slovenskej pošty za najlepšiu emisiu poštovej známky, nositeľ Veľkej pozlátenej medaily z medzinárodnej výstavy filatelistickej literatúry IPHLA 2012 v Mohuči za publikáciu František Horniak Svet známok, Pozlátenej medaily z medzinárodnej filatelistickej výstavy BRASILIANA 2013 v Riu de Janeiro a Veľkej pozlátenej medaily z filatelistickej výstavy LONDON 2015 EUROPHILEX 2015...

V tomto obsiahlom a stále iba útržkovitom výpočte uznaní, cien Františka Horniaka chýbajú ešte tie, azda najdôležitejšie, ktoré ním vytvoreným známkam prisúdili špecializované poroty a komisie a odborné fóra vo svete.

■ GRAND PRIX

Už v miléniovom roku získal tretie miesto v súťaži o najkrajšiu známku sveta na Grand Prix de l exposition WIPA vo Viedni za poštovú známku z emisie Umenie: Martin Benka Krajina z Terchovej. V súťaži nemeckého časopisu Briefmarken o dva roky neskôr získal druhé miesto za známkový prepis stredovekého tabuľového obrazu Narodenie zo Spišskej Starej Vsi. A potom už zo sveta prichádzali senzačné správy...

Najkrajšou známkou na svete v roku 2005 sa stala Horniakova šesťfarebná známková transpozícia obrazu Ladislava Medňanského Potok za humnami na brehu!

Na šiestom China Best Foreign Stamp Poll v roku 2007 zvíťazila Horniakova známka Geologické lokality Šomoška a Sandberg. Na siedmom ročníku tejto svetovej súťaže o najkrajšiu zahraničnú známku v Pekingu v roku 2009 získali prvenstvo spoločne s prof. Karolom Kállayom známkou Bratislavský hrad. A tento filatelistický šperk získal potom aj vo Viedni Grand Prix d l expozition WIPA ako najkrajšia poštová známka na svete!

■ ZÚBKOVANÝ SVET

Kedysi v začiatkoch nášho priateľstva v roku 1987 napísal som v Smene do rubriky Miesto pre dvoch neveľký článok Kráľovná prvého dňa o tom, ako vznikajú poštové pečiatky a obálky FDC... Lebo na to, aby človek dokázal zručne a najmä neomylne ryteckým nástrojom do milimetra plochy na oceľovej platničke vtesnať päť i šesť liniek vlásočnicových vrypov tak, aby potom tvorili motív na najmenšom obraze – poštovej známke, na to treba veľa trpezlivosti, času, skúšok talentu, no predovšetkým treba na to dorásť, ako to v katalógu 60 najlepších rytín na majstrovu jubilejnú výstavu k šesťdesiatke v Poštovom múzeu v Prahe uviedol Róbert Gálik, predseda predstavenstva a generálny riaditeľ Slovenskej pošty, a. s.: „František Horniak odpracoval v rezorte dopravy, pôšt a telekomunikácií úctyhodných 35 rokov produktívneho života... Do Technickej ústredne spojov v Bratislave nastúpil po absolvovaní odboru plošného a plastického rytia kovov na SUPŠ v Kremnici v roku 1981. Zo začiatku bol rytec poštových pečiatok, aj keď inklinoval k tvorbe poštových známok. V tomto odbore sa uplatnil až v roku 1991, ešte pred rozdelením ČSFR, aj vďaka osobnému priateľstvu s doc. Martinom Činovským, ArtD...“

Pridajme ešte jeden citát. Je od ministra Tomáša Druckera, ktorý istý čas pôsobil vo vedení Slovenskej pošty a práve vtedy sa na jej pôde rytectvo cenín konštituovalo ako samostatná pracovná profesia... „Františka Horniaka možno dnes bez zveličovania označiť za jedného z najvýznamnejších slovenských rytcov poštových známok, ktorý sa svojou tvorbou podstatnou mierou zaslúžil o vybudovanie dobrého mena Slovenskej pošty, a. s., nielen na Slovensku, ale i v zahraničí.“

■ STRETNUTIE S TICHOM

Takže sa poznáme rovných tridsať rokov. Väčšinou sa stretávame v rytecke dielni technickej ústredne spojov či pôšt – ako to vyššie spomenul direktor Gálik. Tu dlhé roky spolu s kolegom Petrom Virecom „expres“ robili všetko, čo súviselo s pečiatkami a poštou. A teraz to robí – zdá sa mi – ešte expresnejšie sám. V dobrovoľnej klauzúre a askéze takmer kartuziánskej...

Známkový hárček Krásy našej vlasti s východoslovenskými drevenými kostolíkmi z roku 2008.

Naozaj tu niet času na dajaké veľké rozhovory. A tak v neveľkej miestnosti – či už prídem, keď sa do jej okien nakláňajú kvitnúce stromy alebo ich dozrievajúce plody, keď je vonku páľava, mokré chodníky alebo na okenných tabuliach záhradníči mráz – nachádzam ho skloneného nad koženou poduškou, ako sústredene, so zväčšovacími sklami na očiach, rydlami vylupuje stružlinky kovu z oceľových doštičiek, tvaruje písmená a čísla, jemnučké línie, siete tieňov, mikroskopické vlásočnice alebo spriada najmenším pierkami a tušom precízne rozkresby grafických návrhov.

Rečami neplytvá. To sústredené ticho, do ktorého sa dokáže zakliať na dlhé hodiny, aj do neho samého odtlačilo svoju mĺkvu pečať. Komunikuje najradšej s hudbou, prijíma ju do svojej ryteckej osnovy a s návštevníkmi prehovára neraz len ako dirigent – viac mimikou, gestom, výrazom a vyznením svojej rozihranej či dokončenej grafickej partitúry.

Prehráva mi ju v „poštovom ateliéri“, v petržalskom byte alebo aj na chalupe v Žikave, lebo aj do tamojšieho starého rodičovského domu, ktorý už desaťročia prerába a ešte stále je neomietnutý, si nosí budúce známky – tentoraz, aj večer a dlho do noci, pred vernisážou vo Svidníku, najväčší známkový hárok na svete k päťstému výročiu slávneho oltára Majstra Pavla v Levoči. To zas bude slávy!

■ ZNÁMKOVÉ ŠPERKY

Všetky tie zúbkované klenoty, ktoré vlani vystavili v Prahe i v Bratislave v Mirbachovom paláci, môžu po tieto dni aj s poctami zo sveta a s predlohami, podľa ktorých vznikli, obdivovať filatelisti i milovníci umenia vo Svidníku: bohorodičky, ikony, svätice, oltáre, drevené kostoly, Majstri Pavol, Jakub Bogdan, Peter Michal Bohúň, Ladislav Medňanský, Martin Benka, Miloš Alexander Bazovský, Estera Šimerová Martinčeková... vo vkusnom aranžovaní v Galérii Dezidera Millyho.

Prišli sme s Horniakom do Svidníka tentoraz vďaka kustódke Ivete Vasilenkovej. Vrátili sme sa tam, kde som pred desaťročím vymyslel inauguráciu známky Krivý potok k storočnici majstra Millyho...

Bol to vďaka novému vedeniu SNM-Múzea ukrajinskej kultúry návrat, o akých sa zvykne vravieť, že potešil všetky zmysly. Príďte sa presvedčiť.

Ladislav Grosman, Nevesta, Vydavateľstvo SNM, edícia Judaica Slovaca 2017

Nevesta vyšla po slovensky

KNIHA TÝŽDŇA

Poviedku autor publikoval rovnomennom súbore poviedok vo vtedajšom československom nakladateľstve Mladá fronta už začiatkom roka 1969, keďže po invázii vojsk Varšavskej zmluvy emigroval do Izraela. Kniha bola počas normalizácie stiahnutá z trhu a nepredaný náklad zošrotovali. V roku 1969 poviedka vyšla v Izraeli v hebrejčine a v roku 1972 v češtine v emigračnom vydavateľstve Index. Preklad Marty Hlušíkovej je prvým slovenským uvedením Nevesty.

Ladislava Grosmana poznáme najmä z jeho novely a oscarového filmu Obchod na korze. Už v čase, keď pracoval ako scenárista v barrandovských filmových štúdiách, pripravoval Nevestu ako ďalší celovečerný film. Ako dosvedčil aj jeho syn Jiří, prvé stretnutia jeho otca s režisérom Jánom Kadárom sa uskutočnili v roku 1968, kde obaja hovorili o tom, ako nakrútia Nevestu. Sám autor o poviedke uviedol: „Zo všetkého, čo som kedy napísal, mám najradšej Nevestu, aj keď sa o nej ani zďaleka nehovorilo a nenapísalo toľko ako o Obchode na korze.“ Lenže v auguste 1968 prišli spojenecké vojská Varšavskej zmluvy, Grosman i Kadár emigrovali, a tak z filmu zišlo.

Ostala nám poviedka Nevesta, ktorá patrí k najlepšiemu, čo Grosman napísal. Jej hlavnou hrdinkou je krajčírka Lízinka. Jej osud pripomína ťaživú situáciu židovských dievčat, ktoré ako prvé odišli do pracovných táborov. Ako to už v podobných prípadoch býva, topiaci sa aj slamky chytá... Keďže deportácie sa mali týkať iba slobodných dievčat, Lízinke a ďalším jej šestnástim rovesníčkam hľadali ženíchov. A tu sa rozbiehajú jednania, stretnutia, tragikomické prezentácie postáv i postavičiek zo židovského prostredia, ktoré chcú zvrátiť deportácie. Dokonca sa im podarilo podplatiť aj starostu, aby umožnil mladým párom svadby. Lízinka sa tiež vžila do roly, za krajčírske služby dostala peniaze, kupovala šaty, nábytok, mladomanželskú posteľ... Transporty sa napokon konali. Krajčírka namietala, že je vydatá, že jej sa to netýka, aj sa ukryla. Nič to však nezmenilo na tom, že osud židovských dievčat a žien bol spečatený.

Marián ŠIMKULIČ

MEDAILÓN

Dabing, voľakedy česko-slovenský a v súčasnosti slovenský, je z pohľadu ostatných európskych krajín takpovediac fenoménom. Kto mal možnosť počuť napríklad poľský dabing, keď jeden čítajúci hovorí za mužské aj ženské postavy, tak to určite potvrdí. Za desaťročia sa naša dabingová škola vypracovala tak, že sa traduje, ako slávny francúzsky komik Louis de Funès zložil poklonu svojmu dabérovi Františkovi Filipovskému. Jedným z hercov, ktorý sa systematicky venuje dabingu, je aj Peter RÚFUS.

Nezameniteľný hlas herca

Peter Rúfus sa narodil 11. októbra 1957 v Liptovskom Mikuláši. V Košiciach absolvoval gymnázium (1976) a v Bratislave štúdium na Vysokej škole múzických umení. Je synom herečky Oľgy Rúfusovej a Jozefa Rúfusa, klasik slovenskej poézie Milan Rúfus bol jeho strýko. Prvýkrát stál pre kamerou v roku 1961, keď ako štvorročný účinkoval vo filme Zbabelec. Ako deväťročný hral rozprávkovú postavu Martinka Klingáča a podľa jeho slov práve vtedy pocítil túžbu stať sa hercom. Po skončení školy istý čas pôsobil na doskách SND a na pôde VŠMU prednášal umelecký prednes. Jeho príjemný hlas ho predurčil na dráhu dabingového herca, a nielen to. Istý čas pôsobil na čele Hereckej obce Slovenska, ktorá slovenských dabingových hercov zastrešuje. Za dabing získal v roku 2001 ocenenie Zlatá slučka v kategórii najlepší mužský dabingový výkon. Svoj hlas prepožičal hercom, ako sú Chuck Norris, Michael Douglas, Robert De Niro, Dustin Hoffman a ďalším. Z jeho filmografie možno spomenúť film Piloti (1988), množstvo televíznych filmov, ako napríklad Maroško (1968), Lekár umierajúceho času (1983), Najdúch (1992) a Básnik a žena (2005). Účinkoval v televíznych seriáloch Kutyil, s. r. o. (2008) alebo Prvé oddelenie (2009), kde si zahral spolu so svojím synom Petrom Rúfusom ml. Peter Rúfus v týchto dňoch oslávi šesťdesiat rokov. V mene redakcie SNN mu srdečne blahoželáme!

(mab)

HUMORESKA

Výsostný čas pre mužov v čiernom mundúre

Nie, milí čitatelia, nebudem tentoraz písať o populárnych hrdinoch americkej sci-fi komédie, kde sa to len tak hemží mimozemskými potvorami. Mám na mysli tých mužov v čiernom, ktorých denne stretávame, keď si ideme kúpiť voľačo pod zub do supermarketu, keď sa vyberieme na koncert, prípadne do nejakej fajnovejšej firmy. Áno, reč bude o „esbéeskároch“, teda zamestnancoch súkromných bezpečnostných služieb, skrátene SBS.

Za mojich chlapčenských čias sme takéto kapitalistické vymoženosti nepoznali. Samozrejme, aj vtedy boli strážnici a vartáši, najčastejšie zaslúžilí seniori, ale len v štátnych podnikoch a trebárs niekde aj v družstvách. Na úradoch boli vrátnici a na tých dôležitejších informátori, ktorí najprv informovali vás, a prípadne neskôr informovali príslušné zložky o vás. Do chlapčenskej pamäti sa mi vpísal najmä strážnik na štátnom majetku hneď neďaleko rodičovského domu, kam sme chodili ako detváky na ďatelinu pre zajace a občas aj na kukuricu či krumple, ktoré sme si potom v lesíku pri rieke piekli. Strážca poľností mal pekné meno Jaščúr a na dlhšie bežecké trate bol nebezpečný, keďže jazdil na solídnej dvojkolesovej bričke ťahanej celkom trénovaným koníkom. Koncovky však absolútne nezvládal. Keď nás už dohnal, ba predbehol, a zliezal z bričky, tak tu sa jeho stotridsať kíl ukázalo ako osudový handicap a my sme mu ako mladé vrabce ufrnkli do mladiny na konci poľa. Ostatných súdruhov vrátnikov si z tých čias pamätám ako ujkov v modrých uniformách, s brigadírkou, pri boku s puzdrom na pištoľ vypchatým toaletným papierom, bo vláčiť strieľajúci kus železa bolo nepohodlné a navyše aj dosť nebezpečné.

To dnešní muži v čiernom sú väčšinou úplne iná sorta. Teraz nemám na mysli tých „ochrankárov“, ktorí v deväťdesiatych rokoch „chránili“ aj tých majiteľov prevádzok, ktorí o to nestáli, ale platiť museli. Hovoríme o mládencoch, prípadne o mužoch v najlepšie premárnených rokoch, ktorí stoja pri kontrolných detekčných rámoch v obchodných domoch a supermarketoch, prípadne o steroidových býčkoch, ktorí sa ponevierajú pri vstupoch na diskotéky či koncerty, ani na chvíľu neodložiac z tváre výraz akčného hrdinu z hollywoodskeho trháku.

Aj v našej rodnej krčme Drevák máme medzi štamgastmi mužov v čiernom. Donedávna medzi nich patril napríklad Laco, zvaný Darebák. Celé roky bral zásadne nočné dvanástky na stavbách. Keď sa konečne dočkal dôchodku, tak bol jeho organizmus z prehodeného spánkového režimu taký zmätený, že do pol roka bol na Ružinovskom cmiteri. Eštože stihol z prvého dôchodku počastovať celú kompániu. Krčmár Dano konštatoval, že nebožtík mal vyvinutý syndróm „Soso“, teda sociálnu solidaritu, a rozhodol sa ušporiť štátu na sociálnom rozpočte. Musíme na túto tému zvolať v Dreváku konferenciu, ale naši dôchodcovia sa na nej odmietajú zúčastniť.

Marek DANKO

Predstavitelia Slovenského štátu Jozef Tiso a Alexander Mach v súradniciach času

Dve výročia v jednom októbrovom týždni

Ivan MRVA – Foto: archív, internet

V druhom októbrovom týždni si pripomíname výročia narodenia dvoch významných osobností našej minulosti – Jozefa Tisa a Alexandra Macha. Spája ich nielen to, že sa obaja narodili v znamení Váh, ale predovšetkým dlhoročný zápas za autonómiu, spoločná práca pri upevňovaní slovenskej štátnosti a smutný osud po zániku prvej Slovenskej republiky, keď stáli pred tzv. Národným súdom. Tu sa ich cesty rozišli. Alexander Mach si mal odsedieť tridsať rokov, prezident Jozef Tiso ako symbol slovenskej štátnosti bol popravený. Osoby narodené v znamení Váh majú aspoň podľa horoskopu veľký zmysel pre krásu a pokoj. Podľa možnosti sa vyhýbajú konfliktom. Muži tohto znamenia sa zvyčajne usilujú o vyváženosť, harmóniu, pohodu a spravodlivosť. Sú osobne statoční, ak majú pevný cieľ, neľakajú sa nijakých prekážok a nebezpečenstiev.

Či takéto tvrdenie horoskopu zodpovedá skutočnosti, môžeme si overiť na takých politikoch, akými boli Mahátmá Gándhí a Margaret Thatcherová alebo akým v súčasnosti je Vladimír Putin. Všetci sa narodili v znamení Váh a dodnes sa tešia mimoriadnej popularite, zároveň však mali a majú veľa kritikov aj zaprisahaných nepriateľov. To platí o Alexandrovi Machovi a najmä Jozefovi Tisovi, no v porovnaní s troma menovanými v trochu zmenšenej miere – náš slovenský národ je predsa len menej početný, ako sú Rusi, Angličania či Indovia. Tiso i Mach svojho času boli populárni a sympatie si udržali až podnes, ale rady ich kritikov sú stále početné, ba v ostatných rokoch sa rozrastajú v dôsledku politicko-mediálnej jednostrannosti.

PREZIDENT JOZEF TISO

Tragické udalosti európskeho vývoja poznamenali osudy oboch – Alexandra Macha i Jozefa Tisa. Prvý slovenský prezident, kňaz a politik, sa narodil 13. októbra 1887 v Bytči v roľnícko-remeselníckej rodine. Navštevoval nižšie gymnázium v Žiline a seminár v Nitre. Vzhľadom na študijné výsledky a hĺbku intelektu pokračoval v teologickom vzdelávaní na Viedenskej univerzite v elitnom učilišti pre uhorských študentov. Krátko po kňazskej vysviacke v roku 1910 obhájil aj doktorát teológie. Spočiatku slúžil ako kaplán v Oščadnici, Rajci a v Bánovciach. Tu sa stretol so smutnou realitou slovenského vidieckeho ľudu, ohrozovaného sociálnou nespravodlivosťou, úžerou a gniaveného maďarizáciou. To v mladom kaplánovi ešte viac upevnilo presvedčenie o nutnosti riešenia sociálnej otázky v prospech širokých ľudových vrstiev. Založením spotrebného družstva, osvetou a organizovaním slovenských divadelných predstavení sa snažil o ekonomické a kultúrne povznesenie svojich farníkov. Keď v lete 1914 vypukla prvá svetová vojna bol povolaný ako poľný kaplán k 71. Trenčianskemu pešiemu pluku a prežil dramatické chvíle počas jesennej ruskej ofenzívy v Haliči. Ťažké ochorenie znamenalo pre neho koniec vojenskej služby.

Od roku 1915 pôsobil v Nitre ako profesor teológie a biskupský tajomník. Vzhľadom na postavenie a niekoľko článkov v maďarskej tlači, ktoré publikoval pod menom Tiszó József, ho protivníci, neskorší aj súčasní kritici, účelovo pasovali za maďaróna. Maďarské články, ktoré podpísali a publikovali Hodzsa Milán, Krizsskó Pál, Kvacsala János, Mudrony Pál, si nevšímali. V skutočnosti mal za Uhorska Tiso povesť tichého Slováka. Vzdelával sa v materinskom jazyku, čo sa považovalo za prejav národného uvedomenia, pokúšal sa aj založiť slovenský literárny spolok pre kňazov, udržiaval styky s niektorými národovcami, a keď dávno pred koncom vojny sa pri súkromných debatách dozvedel o projekte nového štátoprávneho usporiadania, prijal ho s radosťou a nádejou na lepší život Slovákov.

Počas dramatickej jesene v roku 1918 Jozef Tiso spolu s Eugenom Filkornom ešte začiatkom novembra navrhli, aby sa v Nitre utvoril výbor Slovenskej národnej rady, ale známy nitriansky Slovák Dr. Bertovič oboch varoval, že v zmaďarizovanom meste je také niečo krajne nebezpečné. Keď ešte Nitru neobsadilo čs. vojsko, v slovensko-maďarskom časopise Nitra – Nyitra článkom Slováci, plesajme privítal vznik Česko-Slovenska. Vzhľadom na pomery, aké na jeseň 1918 v Nitre panovali, boli to odvážne slová. Tiso nebanoval za Uhorskom a domnieval sa, že teraz Slováci už prestanú byť občanmi druhej triedy. Zakrátko sa ukázalo, že jeho očakávania sa len čiastočne naplnili...

■ ZÁPAS O AUTONÓMIU

V decembri 1918 vstúpil do radov Slovenskej ľudovej strany, ktorá začala zápas o autonómiu Slovenska. V ostrých politických bojoch a tlačových polemikách vynikol Tisov intelekt a erudícia. V roku 1925 sa stal poslancom Národného zhromaždenia a po vstupe vtedy už Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS) do vlády v roku 1927 sa stal ministrom zdravotníctva. Počas dvojročného pôsobenia v tejto funkcii získal v pražských kruhoch povesť pragmatika, osobne veľmi skromného človeka, prístupného ku kompromisom.

V strane nadobúdal čoraz väčší vplyv a najmä jeho zásluhou poslanci a senátori HSĽS svojimi hlasmi rozhodli v roku 1935 o zvolení Edvarda Beneša za prezidenta ČSR.

Po smrti Andreja Hlinku v auguste 1938 Jozef Tiso bol už rozhodujúcim politickým činiteľom na Slovensku. Významnú úlohu zohral pri vyhlásení autonómie Slovenska a postavil sa na čelo autonómnej vlády, stal sa aj predsedom Hlinkovej slovenskej ľudovej strany.

■ ULTIMÁTA BERLÍNA

Česká politická reprezentácia sa ešte vo februári 1939 rozhodla skoncovať so slovenskou autonómiou a 9. marca 1939 podnikla vojensko-policajnú akciu, ktorá vošla do histórie ako Homolov puč. Jozef Tiso bol prezidentom Háchom zosadený z funkcie predsedu vlády. Do neprehľadnej situácie v ČSR zasiahol Hitler a 13. marca 1939 povolal Jozefa Tisa do Berlína, kde mu oznámil, že mieni obsadiť Čechy a Moravu. V prípade vyhlásenia samostatnosti ponúkal Slovensku politickú ochranu. Zároveň naznačil, že ak budú Slováci ďalej váhať, krajinu ponechá napospas susedom. Jozef Tiso odmietol z Berlína vyhlásiť slovenskú samostatnosť a vynútil si ústavný postup. Už dopoludnia 14. marca 1939 sa v Bratislave zišiel snem, kde si poslanci vypočuli jeho referát o berlínskych rokovaniach a jednomyseľne odsúhlasili návrh samostatnosti. Väčšina obyvateľstva samostatnosť privítala s radosťou v presvedčení, že sa tak zabránilo roztrhaniu slovenského územia medzi Maďarsko, Nemecko a Poľsko. Tým sa dovŕšila emancipácia slovenského národa, aj keď vo veľmi nepriaznivých medzinárodných podmienkach.

■ SPLNENIE TÚŽOB

Aj keď sa prvý slovenský štát zrodil za prispenia Nemecka, bol naplnením dávnych túžob a snov mnohých Slovákov. Ďalšie osudy Slovenska aj jeho vnútorné pomery poznačil vplyv nacistickej ríše. Niektorí slovenskí politici stavili na nemeckú kartu a snažili sa aj na Slovensku presadiť radikálne princípy národného socializmu. Jozef Tiso však patril ku konzervatívnemu krídlu a vytrvalo odmietal nasledovať cudzie vzory. V októbri 1939 ho poslanci jednohlasne zvolili za prezidenta Slovenskej republiky. Základom Tisovej politickej doktríny bolo kresťanstvo a národ. Koncentroval sa na sociálne a kultúrne pozdvihnutie širokých vrstiev obyvateľstva. V tomto smere dosiahlo Slovensko značné úspechy. V prvých štyroch rokoch existencie samostatného štátu nastal veľký hospodársky aj kultúrny pokrok. Viaceré negatívne javy, vyplývajúce z vtedajších európskych pomerov, sa presadili aj na Slovensku. Najhorším bola perzekúcia Židov spojená s takzvaným riešením židovskej otázky. Tisovi však nemožno uprieť snahu o zmiernenie účinku protižidovských opatrení, tzv. Židovský kódex, obmedzujúci občianske práva Židov, nepodpísal a do jeho paragrafového znenia presadil dôležitý odsek o udeľovaní výnimiek spod účinnosti súboru protižidovských zákonov. Spolu s ďalšími predstaviteľmi umierneného krídla HSĽS sa mu podarilo postupne obmedziť vplyv radikálov. Popri udržiavaní korektných vzťahov s Hitlerom nepoľavoval v úsilí o zachovanie najväčšej možnej suverenity Slovenska. Za takýchto okolností rástla Tisova obľuba.

Napriek zložitým politickým úlohám nezanedbával ani poslanie kňaza. Každú sobotu popoludní odchádzal z prezidentského paláca do Bánoviec, aby na svojej fare odslúžil nedeľnú svätú omšu. Nikdy sa nevyhýbal bezprostrednému styku s ľuďmi. S postupnou zmenou situácie na frontoch silneli aj na Slovensku protinemecké nálady, šíril sa alibizmus a obavy z budúcnosti. To však neznižovalo Tisovu popularitu. Po vypuknutí SNP na konci augusta 1944 ho niektorí povstaleckí velitelia vyzývali, aby prišiel na povstalecké územie. Prezident však zostal v Bratislave s cieľom eliminovať ľudské a materiálne obete. Na tragické udalosti vo víre vojnového chaosu a v réžii Nemcov už nemal vplyv. Naopak, Nemci ho upodozrievali, že ticho súhlasil s prípravami na prechod Slovenska do tábora protihitlerovskej koalície a zbierali na Tisa dôkazový materiál. Na sklonku vojny sa uchýlil do bavorského kláštora v Altotingu, kde ho zatkli Američania a internovali v zajateckom tábore. Spoločne s ďalšími slovenskými vládnymi činiteľmi tu okúsil krajné ponižovanie, ba aj rany bičom. Napokon ho vydali do Prahy, odkiaľ ho v putách spolu s Alexandrom Machom a ďalšími predstaviteľmi Slovenskej republiky transportovali do Bratislavy...

ALEXANDER MACH

O pätnásť rokov mladší Alexander Mach mal s Jozefom Tisom mnoho spoločného. Veľa nechýbalo a stal by sa aj on kňazom, patril medzi hlavných bojovníkov za autonómiu, bol popredným politickým funkcionárom Slovenskej republiky, podobne ako Tiso sa za účinkovania vo vysokej funkcii neobohatil. Na konci obaja v hlavnom retribučnom procese stáli pred porotou Národného súdu.

Narodil sa 11. októbra roku 1902 v obci Slovenský Meder (dnešné Palárikovo). Štúdium teológie v Ostrihome nedokončil aj pre zdravotné problémy a prekážky vytvorené novou štátnou hranicou. Už ako dvadsaťročný sa zapojil do politickej činnosti v radoch Slovenskej, neskôr Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Vďaka nespornému žurnalistickému talentu sa od roku 1925 uplatnil ako redaktor, potom aj šéfredaktor denníka Slovák – hlavného tlačového orgánu HSĽS. Pod jeho vedením dosiahli noviny až stotisícový náklad.

■ KRITICKÝ NOVINÁR

Jeho nekompromisné novinárske články, kritika pomerov i neohrozené postoje urobili z Alexandra Macha známu a populárnu osobnosť, ale len medzi autonomistami. Zároveň si vyslúžil nevôľu čechoslováckych centralistov a upútal na seba pozornosť represívnych orgánov štátu. Cenzúra, fyzické útoky, tlačové procesy, pokuty, súdne pravoty i niekoľkomesačné väzenie strpčovali mladému novinárovi život celých pätnásť rokov.

Pri vyhlásení autonómie bol už členom užšieho vedenia HSĽS a od októbra 1938 stál na čele novozriadeného Úradu propagandy. V tom čase zastával ideu úplnej slovenskej samostatnosti. Na zhromaždení v dedinke Rišňovce 12. februára 1939 pamätným výrokom oznámil ciele svojich politických snáh: „Mať svoj štát znamená život, nemať svoj štát znamená smrť slovenského národa.“

Zaradil sa k radikálnemu krídlu HSĽS, ktoré na rozdiel od konzervatívnej platformy, reprezentovanej Tisom, sa usilovalo presadiť samostatnosť a zároveň aj „očistu“ verejného života od niekdajších politických protivníkov a Židov. Za Homolovho puču Macha zatkli a nakrátko internovali v Čechách, ešte pred 14. marcom ho však prepustili.

■ VELITEĽ GARDY

Ako šéf úradu propagandy v rozhlase oznámil vyhlásenie slovenskej samostatnosti. Zakrátko sa stal aj hlavným veliteľom Hlinkovej gardy. Na veľkých zhromaždeniach gardistov prednášal radikálne prejavy, no Machov slovný radikalizmus mal ďaleko k činom. Aj pod vplyvom Vojtecha Tuku sa spočiatku ideologicky orientoval na Nemecko a propagoval niektoré princípy národného socializmu, čím vyvolal skrytú nevôľu prezidenta Tisa voči svojej osobe.

Po zásahu Hitlera do vnútorných pomerov na Slovensku v júli 1940 sa Alexander Mach stal ministrom vnútra a aktívne sa podieľal na radikálnom a v konečnom dôsledku zločinnom riešení židovskej otázky vyvážaním časti židovského obyvateľstva do nacistických koncentračných táborov. Keď sa však dozvedel o skutočnom osude slovenských Židov, ďalší odsun napriek nemeckému naliehaniu energicky odmietal.

Neraz preukázal osobnú statočnosť, ako napríklad pri štrajku handlovských baníkov na jeseň v roku 1940. Uprostred davu niekoľkých tisícok rozhorčených štrajkujúcich nebojácne vyhlásil, že o ich požiadavkách bude rokovať, až keď nastúpia do práce. Aj vo funkcii ministra vnútra naďalej udržiaval priateľské styky so slovenskými intelektuálmi ľavicového zmýšľania, medzi ktorými nechýbali ani komunisti na čele s Lacom Novomeským. Viackrát osobne intervenoval na prospech svojich politických protivníkov. Po vypuknutí SNP stratil vplyv na verejné dianie, ba vyslúžil si veľa kritiky, že svojím zmierlivým postupom voči exponentom rezistencie bol nepriamo zodpovedný za jeho prepuknutie.

Na sklonku vojny sa Mach uchýlil do Rakúska, odkiaľ ho Američania vydali do Česko-Slovenska. Spoločne s Jozefom Tisom v roku 1946 bol Alexander Mach postavený pred Národný súd. V prípravnom konaní mu žalobca Anton Rašla oznámil, že musí počítať s trestom smrti, lebo Tiso je kňaz a Tuka bol po porážke paralyzovaný a nespôsobilý podstúpiť hrdelný rozsudok. Nakoniec všetko dopadlo inak. Hlavné body obžaloby proti obom obžalovaným a neprítomnému Ďurčanskému mali politický, resp. retroaktívny charakter: rozbitie republiky, kolaborácia s nacistami a zrada povstania. Právne relevantné bolo obvinenie z rasovej, politickej a národnej perzekúcie.

O treste smrti pre Tisa bolo už vopred rozhodnuté, prezident Beneš a aj predseda Národného súdu Igor Daxner sa dávno pred konečným verdiktom vyjadrili, že Tiso musí visieť...

Osemnásteho apríla 1947 o piatej hodine ráno Jozefa Tisa popravili. Alexander Mach, napriek tomu, že patril k radikálom, dostal tridsať rokov väzenia. Počas dlhých rokov, ktoré si odsedel za väzenskými múrmi, sa stretával s odsúdenými predstaviteľmi Slovenskej republiky, povojnového Česko-Slovenska, povstaleckými dôstojníkmi i so slovenskými komunistami. Dlhší čas zdieľal leopoldovskú celu s neskorším komunistickým prezidentom Gustávom Husákom.

Po dvadsiatich troch rokoch strávených v komunistických väzniciach ho 9. mája 1968 predčasne prepustili. Ako si neskôr zaznamenal do svojich spomienok, práve tento deň a 14. marec 1939 boli najšťastnejšími chvíľami v jeho živote. Alexander Mach zomrel v Bratislave 15. októbra 1980.

Zvolenská prezentácia Matice je vzor, ktorý môže priniesť osoh aj iným

Kde je fortieľ, tam je aj úspech

Tex a foto: Julo LACKO

Návod, ako využiť matičný potenciál na prospech zlepšenia renomé organizácie a zároveň získať financie na ďalšiu činnosť, poskytuje nedávna prezentácia zvolenských matičiarov na jednom z najstarších jarmokov na Slovensku – vo Zvolene. Členovia Miestneho odboru MS pripravili naň reprezentatívny Matičný stan, kde okrem vlastnej činnosti a aktivít predstavili aj produkciu matičného vydavateľstva i predmety s redizajnovaným logotypom Matice.

Matičiari sa takto usilovali získať prostriedky na financovanie ďalšej činnosti. Na pomoc si prizvali aj profesionálov z gastronomickej praxe, ktorí sa postarali o zariadenie a skutočne kvalitný nápojový servis. Bohatá ponuka titulov výhradne z produkcie Vydavateľstva MS bola nielen výbornou prezentáciou činnosti Matice, ale zároveň aj lákadlom pre verejnosť. Ľudia hodnotili matičný sortiment viac ako pozitívne. Podľa reakcií návštevníkov aj vyhodnotenia realizácie stánku sa miestni členovia dohodli na pravidelnej účasti Matice na mestských akciách. Takáto forma propagácie sa totiž ukázala ako veľmi vhodná nielen na prezentáciu matičných aktivít, zlepšovanie povedomia o našej najstaršej kultúrnej ustanovizni, ale aj ako priestor na získavanie príspevkov na ďalšiu činnosť.

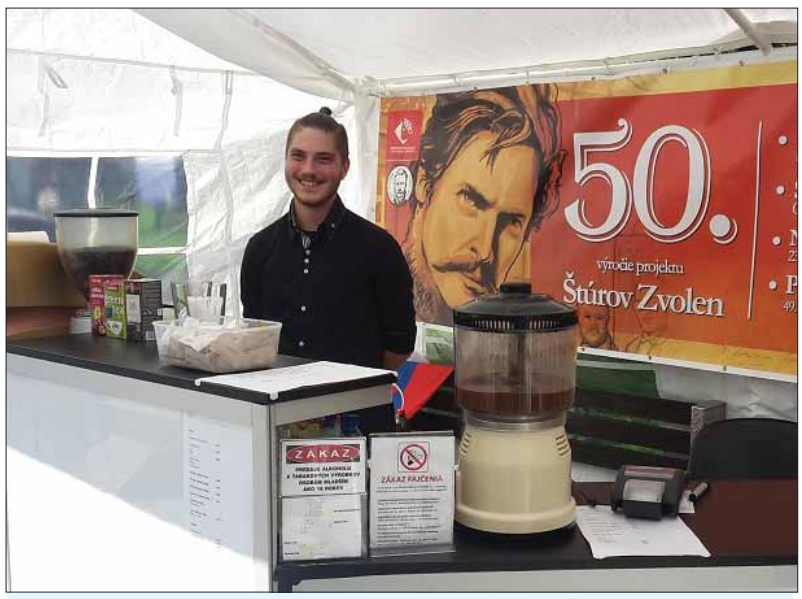

Mladí zvolenskí matičiari ponúkajú príklad, ako sa dá atraktívne priblížiť práca MS a ešte si pritom aj privyrobiť na vlastné aktivity.

Matičiari aj napriek nepriaznivému počasiu utŕžili vyše päťsto eur, z čoho takmer polovica predstavuje príjem do rozpočtu miestneho odboru. Ako sa vraví: kde je vôľa, tam je cesta.

Kurimské slávnosti zavŕšili matičné folklórne leto v Šariši

Šiesty jurmak na varošu

Dana LASTIVKOVÁ – Foto: Stanislav HORVAT

Prestrihnutím pásky a pesničkou folklórneho súboru Kurimjan otvorili 16. septembra šiesty ročník novodobého Jurmaku na varošu, ktorý organizovala obec a Miestny odbor Matice slovenskej v Kurime, čím sa na Šariši prakticky skončilo aj matičné folklórne leto.

Do Kurimy, mestečka s interesantnou dlhovekou históriou, počas ktorej bolo aj hlavným mestom panstva Makovica, prišli nielen rodáci, ale aj návštevníci, vzácni hostia, túžiaci po nevšednej jarmočnej atmosfére a po slovenskej ľudovej piesni. Navyše počas slávnosti sa významnej pocty dostalo národovcovi Jánovi Bartošovi, členovi celoslovenského výboru Matice slovenskej v Martine začiatkom sedemdesiatych rokov, a dlhoročnému členovi MO MS v Kurime, ktorému podpredseda MS Marián Gešper, vedúca oblastného pracoviska MS v Bardejove Gabriela Kaščáková a predsedníčka MO MS v Kurime Marta Mihoková odovzdali Cenu predsedu Matice slovenskej za dlhoročnú prácu na prospech matičného hnutia a Pamätný list Členského ústredia MS za aktívnu činnosť v matičnej členskej základni. Pamätným listom za zásluhy o rozvoj matičnej členskej základne ocenili aj starostu obce Jána Bartoša mladšieho.

Kurimskými slávnosťami vyvrcholilo folklórne leto v Šariši. Peknú atmosféru podujatia zvýraznilo aj vysoké matičné ocenenie pre vlastenca a matičného činovníka Jána BARTOŠA st. (uprostred), ktorému poctu odovzdal a blahoželal k nej podpredseda MS Marián GEŠPER (tretí vľavo).

„Varošom“ pod malebnými Nízkymi Beskydami sa potom niesli podmaňujúce melódie a zneli aj pekné slová v uvítacích príhovoroch návštevníkom slávností, ktorých bolo neúrekom: „Dnes všetky piesne patria iba vám, spievame ich úprimne, prijmite ich do srdca...“ Prítomní reagovali na ne potleskom a spokojnosťou.

Za vydarený jarmok plný dobrej nálady patrí vďaka všetkým, čo sa o jeho zorganizovanie a zdarný priebeh zaslúžili.

Pietna spomienka pri hrobe Anny Štúrovej v Trenčíne

Pekné slová o matke slovenského velikána

Text a foto: Katarína SOBLAHOVSKÁ

Na trenčianskom evanjelickom cintoríne v časti Horný šianec je aj hrob Anny Štúrovej, matky veľkej osobnosti nášho národa Ľudovíta Štúra. Pri príležitosti dvojstého výročia jeho narodenia v roku 2015 iniciovali miestni matičiari jeho obnovu, lebo hrob sa prepadal, nakláňal a potreboval radikálnu opravu. S prispením Trenčianskeho samosprávneho kraja, Matice slovenskej, sponzorov a dobrovoľných darcov sa obnova mohla uskutočniť a MO MS zahrnul do svojej činnosti aj starostlivosť o toto hrobové miesto s každoročným pripomenutím si tejto statočnej slovenskej ženy položením kytice. Nebolo to inak ani tento rok v deň jej sto šesťdesiateho štvrtého výročia úmrtia.

Trenčianski matičiari si predsavzali, že sa každoročne postarajú o hrob Anny Štúrovej , matky nášho velikána Ľudovíta Štúra, a ojeho ďalších príbuzných na trenčianskom cintoríne.

Prítomných privítala predsedníčka MO MS Jana Poláková príhovorom a prednesom básne Ľ. Štúra Na matkinej mohyle. Dlhoročná členka MS Mária Kubelová oboznámila prítomných v hodnotnom príspevku nielen so životom Anny Štúrovej, rodenej Michalcovej, a jej príbuzných, ale v širšom rámci aj s históriou štúrovskej rodiny a s jej koreňmi v Trenčíne. Spomenula i najmladšieho brata Ľudovítovej matky Jána, ktorý bol Ľudovítovi Štúrovi najbližším a najmilším a ktorý je pochovaný hneď vedľa Anny Štúrovej. Zmienila sa tiež o hrobke, kde je pochovaný najmladší syn Anny Michalcovej Ján s manželkou Amáliou a syn Karol. V Roku Ľ. Štúra sa v rámci finančných možností odboru a s pomocou sponzorského príspevku uskutočnila čiastočná obnova miesta ich posledného odpočinku. Matičiari dali zhotoviť pamätnú dosku i s chýbajúcimi údajmi. PhDr. Milan Šišmiš doplnil výklad pripomenutím aj iných miest, súvisiacich s rodom Štúrovcov – Hámre, miestna časť Trenčianskej Turnej, Malé Stankovce, Lubina. Na pietnej spomienke sa zúčastnil dozorca evanjelického cirkevného zboru v Trenčíne Bc. Milan Samák. Peknými slovami o matke Ľudovíta Štúra, modlitbou pri jej hrobe a hymnickou piesňou Kto za pravdu horí sa pietna spomienka skončila.

MATIČNÉ DEPEŠE

Goral na gory

Pod záštitou primátora mesta Vysoké Tatry Jána Mokoša sa v sobotu 30. septembra uskutočnil v našich veľhorách druhý ročník podujatia Goral na gory, ktorého hlavným bodom bol symbolický výstup – tentoraz zo Starého Smokovca na Hrebienok. Podujatie s bohatým spoločenským, kultúrnym i gastronomickým programom je ozvenou dávneho putovania goralov počas valašskej kolonizácie do miest, ktoré teraz obývajú, čo napovedala aj účasť goralov z troch štátov, zo šiestich goralských regiónov a z dvadsiatich obcí.

Paintbalový duel

Mladí matičiari zo Zvolena zorganizovali paintballový turnaj, na ktorý pozvali rovesníkov z viacerých kútov stredného Slovenska, aby posilnili vzájomné priateľstvá a pripomenuli si, že aj J. M. Hurban, ktorému je „zasvätený“ tento matičný rok, musel tiež so zbraňou v ruke bojovať za národnú slobodu. Duel v dažďivom počasí naozaj pripomínal skutočný boj, našťastie, zranenia v ňom signalizovali iba farebné škvrny. Tí, čo cielili najlepšie, získali ako odmenu odznak od OSSR. Podujatie finančne podporila MS.

Pripomenuli si deportácie

Kremnickí matičiari v spolupráci s mestskou samosprávou si na pietnej spomienke pripomenuli deportácie v rokoch 1942 a 1944 až 1945, keď boli židovskí obyvatelia mesta odsunutí do koncentračných táborov, odkiaľ sa väčšina z nich nevrátila. V meste žilo pred druhou svetovou vojnou dvestotrinásť židovských obyvateľov. Len niekoľkých zachránili udelené výnimky alebo ukrytie detí mimo Kremnicu.

O cenu tovarišstva

Literárny klub Bernolák pri MO MS v Trnave v spolupráci s mestom Trnava, Knižnicou Juraja Fándlyho v Trnave, Bernolákovou spoločnosťou v Bratislave a redakciou dvojtýždenníka Kultúra vyhlasujú jubilejný XX. ročník celoslovenskej literárnej súťaže o Cenu Slovenského učeného tovarišstva v Trnave s uzávierkou súťažných prác v kategórii próza a poézia do 15. marca 2018. Viac o podmienkach a kritériách na adrese vyhlasovateľa.

Ruskí realisti v Elektrárni

V Tatranskej galérii v Poprade 6. októbra vernisážou o 17. h sprístupnia medzinárodný výstavný projekt Pieseň duše – ruská realistická maľba zo zbierky Galérie výtvarného umenia v Ostrave. Kto chce vidieť pozoruhodné diela takých majstrov, ako napríklad Ajvazovskij, Repin, Serov, Šiškin, Vinogradov a iných a navyše získať fundované informácie o tvorbe ruských maliarov 19. storočia od vedúcej výskumnej pracovníčky múzea Abramcevo pri Moskve má na to skvelú príležitosť v popradskej Elektrárni. Výstava potrvá do 3. novembra.

Pripravil Emil SEMANCO

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Poučíme sa niekedy?

Stretli sme sa na pôde Matice s predstaviteľmi Slovákov zo zahraničia. Rada pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri Matici prijala na svojom zasadaní viacero odporúčaní, trebárs o zlepšení informovanosti krajanov o publikáciách matičného vydavateľstva, o vhodnosti zviditeľňovať krajanské osobnosti, ktoré sa presadili vo svete, a ďalšie.

Pravdaže, bola reč aj o peniazoch. Naši krajania zo sveta nie sú nadšení, že sa prísľuby zo strany slovenskej vlády na viac peňazí pre nich neplnia. Aj preto Rada odporučila nášmu štátu posilniť dotačný systém Slovákom do zahraničia, lebo potrebujú viac peňazí. Bez peňazí totiž ako-tak zelenajúci sa strom slovenského života za našimi hranicami, a to osobitne blízko nich, môže čoskoro úplne vyschnúť.

Vzorom by nám mohli byť naši južní susedia. Všetci dobre vieme o ich veľkorysosti voči tým, ktorí sa v zahraničí hlásia k maďarskej národnosti. Ide najmä o udeľovanie maďarského občianstva, ktoré maďarsky hovoriacim spoluobčanom závidia napríklad Slováci zo Srbska, teda mimo EÚ. A podaktorí sa preto radšej zmenia zo Slovákov na Maďarov! Evidujeme aj toky peňazí z Maďarska k nám. Viktor Orbán napríklad futbalistom Komárna posiela šesť miliónov eur na zrenovovanie ich štadióna. Vieme aj o bohatej podpore žiakov a študentov, vzdelávajúcich sa po maďarsky, na začiatku každého školského roka. No to, o čom nedávno informovala naša verejnoprávna televízia vo vysielaní pre maďarskú menšinu, znie až neuveriteľne: maďarská vláda vyčlenila viac ako dvadsať miliónov eur na podporu materských škôl s vyučovacím jazykom maďarským na Slovensku! Projekty treba predložiť do 22. októbra a finančné prostriedky vyčerpať do konca roka 2018.

Počul som niektorých frflať, čo si to tí Maďari dovoľujú, či je to v súlade s tým, či s tým... To je náš typický prístup: nadávame na iných. Neuvedomujeme si, že to nepomôže ničomu, našim zahraničným Slovákom už tobôž. Pomohol by im aspoň taký druh „reciprocity“: čo dajú oni našim občanom s maďarským jazykom, to dáme my ich občanom so slovenským jazykom. Keď už napríklad nemáme nijakú vôľu učiť dejepis po slovensky a zo slovenských učebníc na všetkých školách na Slovensku. Ako je to bežné v Maďarsku. Poučíme sa niekedy?

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
tasr

Znovuodhalenie busty Štefana Moysesa v Moldave nad Bodvou

Prvý matičný predseda v Školskej ulici

Text a foto: František GREGUŠ

Na Hlavnej ulici v Moldave nad Bodvou inštalovali na budove Matice slovenskej bustu jej prvého predsedu ešte v roku 2000. Lenže v nasledujúcich rokoch sa vtedajšie vedenie inštitúcie rozhodlo budovu predať, pričom miestni matičiari nedokázali toto rozhodnutie ovplyvniť. Napokon však s aktívnou podporou Členského ústredia MS v Martine a D MS v Košiciach bustu z objektu demontovali a po odbornom technickom ošetrení pripravili na opätovnú inštaláciu.

Atmosféra odhalenia obnoveného pamätníka biskupovi Štefanovi MOYSESOVI v Moldave nad Bodvou.

Prestavba Školskej ulice, ktorá je exponovanou komunikačnou tepnou a navyše aj zónou oddychu, ktorá dá tejto časti mesta novú tvár, sa na tento cieľ priam ponúkala. Na Mestskom úrade matičiari zistili, že sa tu vytvára aleja, ktorá by bola dôstojným miestom na opätovné umiestnenie busty Štefana Moysesa. Najpríhodnejší čas bol práve na 220. výročie jeho narodenia. Navyše, aleja priamo susedí s budovou gymnázia, ktorému Ministerstvo školstva SR v roku 1998 prepožičalo čestný názov Gymnázium Štefana Moysesa. Jeho riaditeľka RNDr. Zuzana Borovská návrh preto privítala a samotný akt odhalenia busty podporila tým, že sa slávnosť môže konať v priestoroch gymnázia. Moldavskí matičiari po nevyhnutnom schválení výboru a súhlasných stanoviskách aj od občanov svoj zámer predostreli primátorovi mesta a poslancom samosprávy, ktorí ho schválili.

A tak v Moldave nad Bodvou 29. augusta tohto roku slávnostne odhalili bustu Štefanovi Moysesovi pred gymnáziom nesúcim jeho meno. Na slávnosti s početnou účasťou verejnosti sa zúčastnili podpredseda MS Marián Gešper a riaditeľ Domu MS v Košiciach Michal Matečka. V sprievodnom kultúrnom programe vystúpili súbor Haviar z Rožňavy, dievčatá z folklórneho súboru Pántľika, ženské spevácke skupiny Živena. Všetkým zanieteným národovcom, ktorí sa zaslúžili o znovuodhalenie busty Štefana Moysesa, patrí veľká vďaka a uznanie.

Z Evanjelického gymnázia v B. Bystrici o Martinovi Rázusovi

Po vyslovení sa jeho slovo menilo na čin

Text a foto: František GREGUŠ

Martin RÁZUS

Matičiari z Evanjelického gymnázia v Banskej Bystrici sa v minulých dňoch zúčastnili na odbornej konferencii, ktorá bola venovaná Martinovi Rázusovi a jeho pôsobeniu v Brezne. Podujatie sa uskutočnilo pod záštitou Matice slovenskej a mesta Brezno a predstavilo tohto popredného národovca, politika, prozaika, dramatika a evanjelického kňaza ako vytrvalého a cieľavedomého človeka s odhodlaním spojiť všetky svoje danosti, funkcie a postavenie v jednu službu národu a cirkvi. Hneď prvá prednáška predstavila Martina Rázusa ako človeka pevného slova, ktoré sa po vyslovení menilo na čin. Aj vo svojej kňazskej činnosti nezanedbával nijakú oblasť života viery a vzorne sa staral o svojich cirkevníkov. Ďalšie príspevky boli zamerané na literárnu tvorbu autora. Zaznelo v nich nemálo odkazov na hodnoty a nadčasovosť jeho diel. Na záver konferencie premietli ukážku z videofilmu o živote a diele Martina Rázusa z produkcie FSŠ UKF Nitra.

Veľkofatranské pozdravy matičných seniorov výročiam

Od prameňa Bystrice po Kráľovu studňu

Angela MUŠKOVÁ, predsedníčka samosprávy DC Lipa – Foto: Blažena SADLOŇOVÁ

Prvoseptembrové slnko ešte len vstalo zo svojej kolísky, keď dobre naladení seniori z Denného centra Lipa v Banskej Bystrici, ktorému strechu prepožičalo tamojšie matičné sídlo, už čakali na autobus. Ten ich mal odviezť na dobrodružný výlet, lebo nie všetci si boli istí, či po zelenom tuneli stromov a zdolávaním serpentín k horskému hotelu Kráľova studňa vystúpia potom až k prameňu Bystrice a ďalej k Pamätníku padlým v SNP. Šťastne však, aj keď z kroka na krok, dorazili k prvému cieľu, kde vodou z prameňa „pokrstili“ najnovší prírastok na knižnom trhu: publikáciu Kráľova studňa – Veľká Fatra.

Ďalšia etapa viedla na symbolický cintorín s pamätnou tabuľou a menami tých, ktorí v tomto pohorí stratili v boji s fašistami životy. Pri pohľade na majestátnu Krížnu mnohým v mysli prebleskli otázky, prečo hory raz ukážu svoju prívetivú, pohostinnú tvár (ako v tej chvíli) a inokedy nedovolia vrátiť sa k našim najbližším... Pri pamätníku padlých v SNP si mohli uvedomiť, že iba najstarší spomedzi nich si na tie vojnové časy pamätajú a väčšina žije celé desaťročia mierovým, pokojným životom, aj keď nie všetci v dostatku konzumnej spoločnosti, ktorej sme sa stali súčasťou....

Účastníci výletu poslali z Fatry symbolické pozdravy všetkým kótam a medzníkom našej dvadsaťpäť ročnej samostatnej republiky, pričom si každý po svojom a v sebe odnášal iné dojmy. Všetci však šťastní, že to dokázali a mohli sa tešiť zo vzájomnej blízkosti v malom spoločenstve a že načerpali pritom energiu z nádhernej prírody.

Zápis do knihy účastníkov výletu Kráľova studňa – Veľká Fatra.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V minulých vydaniach SNN sme sa v našom kvíze tiež pýtali, kedy a koľkými hlasmi SNR prijala Ústavu SR? Správna odpoveď mala znieť, že základný zákon štátu bol prijatý 1. septembra 1992 hlasmi 114 poslancov. Zo správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto riešiteľov: Ivan Kleskeň, Bratislava; Mária Škereňová, Bojnice; Iveta Šípková, Bardejov.

● V týchto dňoch prežívala katolícka cirkev veľký sviatok, keď v Petržalke v Kostole Svätej rodiny oficiálne oznámili blahoslavenie saleziánskeho kňaza – martýra minulého režimu. Napíšte nám jeho meno.

Svoje odpovede posielajte na redakčnú adresu našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej do 15. októbra.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

7. októbra

– štyridsať rokov od smrti skvelého tenoristu Opery SND MUDr. Gustáva Pappa (1919 – 1977); bol prvým veľkým tenoristom slovenskej koncertnej a opernej scény po Jankovi Blahovi

– novinovedec a publicista PhDr. Jozef Darmo, člen Spolku slovenských spisovateľov, dlhoročný riaditeľ niekdajšieho Novinárskeho študijného ústavu a začas aj riaditeľ STV sa dožíva osemdesiatich piatich rokov

8. októbra

– pred sto tridsiatimi rokmi sa vo Svätom Jure narodil prvý slovenský salezián Alojz Hudek (1887 – 1961); pôsobil ako misionár v zahraničí, umrel v peruánskej Lime

– sympatická herečka Anna Javorková má okrúhle životné jubileum; už ako dievčatko z Hubovej, posluchárka Vysokej školy múzických umení, sa stala členkou Činohry SND

9. októbra

– stodesať rokov od narodenia pedantného literárneho historika Ruda Brtáňa (1907 – 1998)

– päť rokov, čo navždy odišiel dlhoročný člen Činohry SND Elo Romančík (1922 – 2012); známy aj z filmových postáv (Kladivo na čarodejnice, Boj sa skončí zajtra...), s Máriou Kráľovičovou v roku 1957 účinkovali v prvej slovenskej televíznej inscenácii Dovidenia, Lucien

– tv. moderátor Martin Rausch má štyridsať

10. októbra

– pred tristo pätnástimi rokmi sa narodil náš osvietenský fyzik a astronóm František Borgia Kéri (1702 – 1768)

– stodesať rokov od veľkého štrajku v Uhorsku za všeobecné hlasovacie právo (1907)

– sedemdesiatpäť rokov od smrti spisovateľky, dramatičky, prekladateľky a iniciatívnej pracovníčky ženského hnutia na Slovensku na prelome 19. a 20. storočia i v rokoch prvej republiky Terézie Vansovej (1857 – 1942)

11. októbra

– pred sto šesťdesiatimi piatimi rokmi sa v Pezinku narodila svetoznáma herečka Katarína Franková (1852 – 1918), ktorá slávila úspechy vo veľkých tragických postavách, ako napr. Lady Macbeth alebo Mária Stuartová, na javiskách vo Viedni, v Moskve i v New Yorku

– stopätnásť rokov od narodenia popredného politika prvej Slovenskej republiky Alexandra Macha (1902 – 1980), odsúdeného na doživotie, prepusteného z väzenia po dvadsiatich troch rokoch

12. októbra

– deväťdesiatpäť rokov od vzniku krajanského Výboru slobody v USA (1922), ktorý dôrazne žiadal prezidenta Masaryka a parlament o uznanie autonómneho postavenia Slovákov v spoločnom štáte a naplnenie Pittsburskej dohody

13. októbra

– pred sto dvadsiatimi rokmi sa medzi Slovákmi v Rumunsku narodil spisovateľ a dramatik Miloš Gontko (1897 – 1975); v medzivojnovom období boli populárne jeho veselohry z dedinského prostredia a najmä jeho detektívne romány

– v Bytči sa narodil prezident prvej Slovenskej republiky Dr. Jozef Tiso (1887 – 1947); 130. výročie

(jč)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Marián GEŠPER, Peter CABADAJ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Peter ŠTRELINGER. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.